

16. YY.IN İLK YARISINDAKİ DİVANLARDA YAVUZ SULTAN SELİM'E SUNULMUŞ ŞİİRLER*

Ümran AY**

Yılmaz TOP***

ÖZET

Yavuz Sultan Selim dokuzuncu Osmanlı padişahı olup 1512-1520 yılları arasında padişahlık yapmıştır. Şehzadeliği ve padişahlığı döneminde çevresinde âlim, sanatkâr ve şair olmak üzere birçok kıymetli simanın yetişmesine imkân veren Yavuz Sultan Selim çıktığı seferlerde de hocalarını ve şairleri musahip olarak yanında bulundurmak suretiyle onlarla daima irtibat hâlinde olmuştur. Bu makalede; Yavuz Sultan Selim döneminde klasik Türk şiirinde eser veren şairler taranarak divan sahibi olanlar belirlenmiş, elde bulunan divanlardan ve Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye'den Yavuz'a ithafen şiir yazan şairler ve bu şairlerin şiirleri tespit edilmiştir. Selimnâme tarzındaki müstakil eserler ve Yavuz adına yazılan mesneviler çalışmaya dâhil edilmemiştir. 15.yy.in sonu ile 16.yy.in ilk çeyreğinde eser veren şairlerden Yavuz adına şiir yazmış 16 şairin manzumesi muhteva bakımından incelenmiştir. Bu şiirlerdeki hükümdarla ilgili benzetmeler ayrı bir başlık altında değerlendirilerek Yavuz'un hükümdarlığının, şairliğinin ve diğer özelliklerinin şiire yansımaları hakkında bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Yavuz Sultan Selim, klasik Türk edebiyatı, divan, kaside, benzetme.

Yavuz Sultan Selim Dönemi Edebî Muhiti¹

Osmanlı Devleti'nin dokuzuncu hükümdarı olan Yavuz Sultan Selim (875-926/1470-1520), sekiz yıl gibi çok kısa süren saltanatını (918-926/1512-

* Makalenin Geliş Tarihi: 16.11.2018 / Kabul Tarihi: 08.03.2019.

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / umran.ay@marmara.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Bartın Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / yilmazt@bartin.edu.tr

¹ Bu makalede Tâcizâde Ca'fer Çelebi, Gazâlî, İbn Kemâl, Lâmi'î Çelebi, Mahremî, Mesîhî, Prizrenli Şem'î, Revânî, Za'îfî ve Zâtî'nin şiirlerinin tespiti ve muhteva değerlendirmeleri Yılmaz Top tarafından, Ahmed-i Rıdvân, Basîrî, Celîlî, Gelibolulu Sürûrî, Üsküplü Atâ ve Üsküplü İshâk Çelebi'nin şiirlerinin tespiti ve muhteva değerlendirmeleri Ümran Ay tarafından yapılmıştır.

1520) önemli sefer ve zaferlerle taçlandırmıştır. Babası Sultan II. Bayezid (ö. 918/1512)'in devrinde (886-918/1481-1512) oldukça durgun ve gevşek bir görünüm arz eden devlet idaresine, sert ve kararlı yönetim tarzı ile askerî dehası sayesinde kısa sürede çekidüzen vermeyi başarmış; asayişini sağlayarak Osmanlı Devleti'ne hareket getirmiştir. XVI. yüzyılın başı itibarıyla Anadolu için gerçek bir tehlike hâline gelen Şah İsmail'i bertaraf etmiş; izlediği Doğu siyaseti sayesinde Osmanlı Devleti'nin İslam dünyasında tek güçlü devlet konumunu kazanmasını sağlamıştır.² Doğu'ya yaptığı iki büyük sefer ile Doğu Anadolu, Suriye ve Mısır'ın ve bu arada özellikle İslam'ın kutsal beldelerinin kontrol ve idaresinin Osmanlı Devleti'ne geçmesini temin etmiştir.³

Yavuz Sultan Selîm, kısa saltanat süresi içerisinde bir taraftan Mısır'a kadar uzanan geniş bir sahada kazandığı zaferlerle Osmanlı Devleti'nin emniyetini temin ederken diğer taraftan edebiyat ve kültürün yayılıp yerleşmesine önem vermiştir. Tebriz fethinde aralarında Şah Mehmed, Abdülganî, Alâeddîn Mehmed, Mansur Bey ve Mehmed Kasım'ın da bulunduğu İran şair, âlim ve sanatkârlarından birkaç yüz kişiyi toplayarak beraberinde İstanbul'a getirmiş; bu yolla Osmanlı sanatkârlarını yetiştirmeye, Osmanlı şiir ve kültürünü zenginleştirmeye çalışmıştır. Seferlerden arta kalan zamanlarında tertip ettiği şiir ve musiki meclislerinde şair ve sanatkârları buluşturup onlarla sohbet etmekle vakit geçirmiş ve bu vesileyle etrafında teşekkül eden edebî muhiti canlı tutmaya gayret etmiştir.⁴

Yavuz Sultan Selîm, Trabzon'daki şehzadelîği zamanından başlayarak etrafına pek çok şair toplamış; kendisine kaside ve eser sunan şairleri de caize ve ihسانlarıyla teşvik ve memnun ederek devrinde şiir ve edebiyatın inkişafına katkıda bulunmuştur. Bu yönden o, aynı zamanda Klasik Türk şiirinin Kanûnî Sultan Süleymân devrindeki zengin açılımına oldukça elverişli bir zemin hazırlamıştır. Kendisi de daha ziyade Farsça şiir yazmayı tercih eden Sultan Selîm'in Farsça şiirleri bir divanda toplanmıştır. Sultan Selîm, Klasik

² Halûk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996, s. 59-60.

³ Feridun M. Emecen, *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-I*, İSAM Yayınları, İstanbul 2014, s. 57.

⁴ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 60-61.

Türk şiirinde Farsça bir divan tertip edip Türkçe divanı olmayan tek şairdir.⁵ Ali Nihad Tarlan, Selîmî mahlaslı Sultan Selîm'in toplam 305 Farsça şiirini tercüme etmiştir.⁶

Yavuz Sultan Selîm devrinde onun himayesi altına girerek takdir ve iltifatını kazanmış pek çok şair vardır. Müeyyedzâde Abdurrahmân Efendi (ö. 922/1516), Kemalpaşazâde (ö. 940/1534), Tâcizâde Ca'fer Çelebi (ö. 921/1515), Pîrî Mehmed Paşa (ö. 939/1532) ve Lutfi Paşa (ö. 970/1563) Sultan Selîm'in yakın çevresine şiirdeki kabiliyetleri ile de dâhil olmayı başaran devlet adamlarıdır. Kendisine Trabzon'daki şehzadeliginden itibaren nedimlik ve musahiplik yapan Halîmî Çelebi (ö. 922-23/1516-17), Hayâlî Abdülvehhâb Çelebi (ö. 929/1523) ve Revânî İlyas Çelebi (ö. 930/1524); seferlerinde yanında bulundurduğu Sücûdî (ö. ?/?), Tâli'î (ö. 922/1516), Güvâhî (ö. 926/1520), Nihâlî Ca'fer Çelebi (ö. 949/1542) ve İshak Çelebi (ö. 944/1537); meclislerine kabul ettiği Şükrî (ö. ?/? ve Sâgarî (ö. 930/1523-24); ulufeleriyle iltifat ettiği Zâtî (ö. 953/1546), Âhî Çelebi (ö. 923/1517), Lâmi'î Çelebi (ö. 938/1532) ve Tâcizâde Sa'dî Çelebi (ö. 922/1516); İran şairlerinden Şah Muhammed Kazvinî (ö. 926/1520), Derviş Şemsî (ö. ?/? ve Şah Kâsım (ö. 946/1539) Sultan Selîm'in, yakından uzaktan lütuf ve ikramlarıyla himaye ettiği şairlerdir.⁷

Yavuz Sultan Selîm, seferlerine devrin tanınmış şair ve tarihçilerini beraberinde götürmeye özen göstermiştir. Müeyyedzâde Abdurrahmân Efendi, Zenbilli Alî Efendi (Alî Cemâlî Efendi) (ö. 932/1526) ve İbn-i Kemal (Kemalpaşazâde) onun, seferlerinde yanında bulundurduğu âlimlerin başında gelir. Revânî, Halîmî, Nihâlî, Tâli'î, Fehmî, Sücûdî ve Güvâhî gibi şairler de Sultan Selîm'e İran ve Mısır seferlerinde eşlik etmişlerdir. Sultan Selîm'in, bu âlim ve şairlere seferlerinin tarihini yazdırma doğrultusundaki emir ve görevlendirmeleri, manzum ve mensur ürünleriyle Selîm-nâme türünün oluşumunu hazırlamıştır.⁸ Selîm-nâmeler; genellikle Yavuz Sultan Selîm'in Trabzon'daki valiliği zamanından (915/1509) başlayarak önce Gürcülerle,

⁵ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 61.

⁶ Ali Nihad Tarlan (çev.), *Yavuz Sultan Selîm Divanı*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1946.

⁷ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 62, 209.

⁸ Haluk İpekten, *a.g.e.*, s. 61.

akabinde babası II. Bâyezîd ve kardeşleri Ahmed ve Korkud ile giriştiği saltanat mücadelelerini, sonunda tahta geçip Safevîler ve Memlûklerle yaptığı savaşları konu alan müstakil eserlerdir. Türkçe, Arapça veya Farsça kaleme alınabilen bu eserler, hem tarihî hem de edebî yönden bu devir olaylarının aydınlatılmasına katkı sağlayan içeriklere sahiptir.⁹ Bu türün en önemli Türkçe manzum örneklerinden biri, 1530 yılında Şükrî-i Bitlisî tarafından mesnevi biçiminde kaleme alınarak Kânûnî Sultan Süleymân'a takdim edilen ve Osmanlı tarihçileri tarafından kaynak olarak değerlendirilen *Selîm-nâme* (*Fütûhâtü's-Selîmiyye/Fütûhât-ı Selîm Han*)'dır.¹⁰ Şükrî-i Bitlisî dışında Üsküplü İshak Çelebi (ö. 944/1537), Keşfi Mehmed Çelebi (ö. 931/1524), İbn-i Kemal (ö. 940/1534), Celâlzâde Mustafa Çelebi (ö. 975/1567), Muhyî Çelebi, Sücûdî Çelebi, Sa'dî bin 'Abdü'l-Muta'âl, Şîrî Alî Bey, Hoca Sa'deddîn Efendi (ö. 1008/1599) ve Yusuf Ağa, Türkçe Selîm-nâme kaleme alan belli başlı şair ve âlimlerdir.¹¹ Bu isimlerin yanı sıra İdrîs-i Bitlisî (ö. 926/1520), Adâ'î-i Şîrâzî (ö. 928/1521), Senâ'î, Hayâtî, Şühûdî, 'Ârifî (Fethullâh 'Ârif Çelebi) (ö. 969/1562), İznîkî Seyyid Mehmed ve Cârullâh b. Fahdû'l-Mekkî (ö. 954/1547) gibi şair ve müellifler tarafından Türkçe, Arapça veya Farsça Selîm-nâmeler yazıldığı gibi bu türün çatısı altında müellifi bilinmeyen eserlerle karşılaşmak da mümkündür.¹²

Bu çalışmada; Trabzon'da sancak beyliğini yürüttüğü şehzadelik döneminde ve ardından sekiz yıllık saltanat süreci boyunca çevresinde geniş ve canlı bir edebî muhit meydana getirme gayreti sergileyen Yavuz Sultan Selîm'e ithaf edilmiş şiirlerin, bu edebî muhitin mensupları olan şairlerin, yayınlanmış divanlarındaki şiirleri taranarak tespit edilmesi ve bir araya getirilmesi amaçlanmıştır. Şairlerin Sultan Selîm için kaleme aldıkları şiirler ağırlıklı olarak methiye ya da mersiye vadisinde tertip edilmiştir. Bu şiirlerin şekillendirilmesinde ise başta kaside olmak üzere kıt'a, nazım, gazel, terki'b-bend, tercî'-bend ve müseddes nazım şekillerinden istifade edilmiştir.

⁹ Abdüsselam Bilgen, *Adâ'î-yi Şîrâzî ve Selîm-nâmesi (İnceleme-Metin-Çeviri)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007, s. XIX.

¹⁰ Mustafa Argunşah (haz.), *Şükrî-i Bitlisî Selîm-nâme*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997, s. 6-12.

¹¹ Abdüsselam Bilgen, *a.g.e.*, s. XXIII-XXXI.

¹² Ahmet Uğur, "Selîmnâme" maddesi, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 36, İstanbul 2009, s. 441; Abdüsselam Bilgen, *a.g.e.*, s. XXXI-XXXVI.

Şairlerin yayınlanmış divanlarında Yavuz'a ithaf edilmiş bir şiiri olmayıp kaynakların varlığını bildirdiği şiirler de bulunmaktadır. Çeşitli müstakil eserlerde yahut *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye dîşında* kalan mecmualarda karşılaşılabileceğimiz bu şiirler de araştırmamızın sınırları dışında bırakılmıştır. Örneğin Yavuz Sultan Selîm döneminde yaşadığını bildiğimiz şairlerden "Nacak" lakaplı, Arnavut asıllı olan Nihânî'nin (öl.925/1519) hayatıyla ilgili bilgi veren kaynaklarda Yavuz Sultan Selîm'e Arap, Şam ve Halep fethi için tarih ve muamma kaside yazdığı belirtilmiş, ancak Nihânî üzerine yapılan iki çalışmada da kaynakların bahsettiği şiirlerin bulunmadığı, Kemal Yavuz tarafından kaleme alınan bir makalede şiirin yayınlandığı tespit edilmiştir.¹³

¹³ *Nihânî Divanı* hakkında yapılmış iki çalışma tespit edilmiştir. Bunlardan ilki Mesut Dursun tarafından 1990 yılında yüksek lisans çalışması olarak yapılmıştır. Dursun, tezinde Nihânî Nacak Fazıl'ı çalıştığını, Millet Kütüphanesi, 473 ve 46 numaralı iki nüshadan tenkitli metni oluşturduğunu söyler. *Divan*'ın başka bir nüshasından bahsetmez. Şairin hayatıyla ilgili verdiği bilgilerde "Fazıl" lakabını ilmiye sınıfına mensup olduğu için aldığını, esas adının Nihânî Abdullah bin İlyas olduğunu, Arnavud asıllı bir devşirme olup Türkçeyi konuşurken dili çaldığı için halkın ona "Nacak" lakabını taktığını belirtir. Ayrıca Hacı Hasanazade Medresesi'nde müderris olduğunu, Sürûrî'ye hocalık yaptığını ifade eder. H.925/1519 tarihinde Hacc'a gittiğini burada hastalanıp vefat ettiğini ve Mekke'ye defnedildiğini söyler. Yavuz için yazdığı şiirlerden bahsetmez. Mesut Dursun, *Nihânî Divanı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, Ankara 1990.

Nihânî üzerine ikinci çalışmayı 1993 yılında Ayhan Yakşı yapmıştır. Yakşı, Millet Kütüphanesi (473 ve 46 numaralı nüshalar) ve Nurosmaniye Kütüphanesi (875/1-3) nüshalarından faydalanan tenkitli metin hazırladığını kaydeder. İncelediği şairin - Latîfî ve Gelibolulu Ali'ye dayanarak- 16. yy Kanunî Dönemi şairlerinden Kastamonulu Nihânî olduğunu doğum ve ölüm tarihinin bilinmediğini söyler. Ve diğer Nihânî'leri tanıtırken Nihânî (Nacak Fazıl)'dan şöyle bahseder:

"Kuloğullarındandır, Arnavut asıllık olup asıl adı Fazıl'dır. Hacı Hasanazade'ye Danişmentlik yapmış, onun medresesinde müderrislik görevinde bulunmuş, Yavuz Sultan Selîm'e Arap, Şam ve Halep fethi için tarih ve muamma bir kaside yazmıştır. Ölüm tarihi 1519'dur." Ayhan Yakşı, *Nihânî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.

Bu durumda Mesut Dursun ile Ayhan Yakşı'nın farklı Nihânî'leri çalışmış olması gerekir. Ancak yazarların faydalandığı nüshalardan görüldüğü gibi her iki çalışma da divanın Millet Kütüphanesi nüshaları üzerinden yapılmıştır ve Yavuz'a ithaf edilen herhangi bir şiire rastlanmamıştır. O zaman biyografi kaynaklarının bahsettiği muamma kaside ve tarih kitalarının bulunduğu başka bir *Nihânî Divanı* nüshası olmalıdır, en azından muamma kasidenin kaydedildiği bir yazma var mıdır? Sorumuza Kemal Yavuz'un Nihânî ile ilgili makalesi cevap vermektedir. Kemal Yavuz makalesinde, asıl adı Fazıl olan, 1519'da vefat eden (Mesut Dursun'un tezine konu

Yavuz'un, gerek şehzadeligi gerekse kısa süren padişahlığı döneminde çevresinde birçok şair bulunmuştur. Örneğin; Âlî (ö.941/1535), Amasyalı Cenâbî (öl.?), Cihânî (öl.?), Duhânî (öl.?) gibi şairlerin¹⁴ elimizde bir divanı yoktur. Sultan Selîm'in kâtibi olmuş, Tebriz'den İstanbul'a gelen Kethullah Kâtibî'nin; Trabzon valiliği sırasında musahibi ve hocası olan, İstanbul'da da musahipliğini ve hocalığını yapmaya devam eden Halimî'nin (ö.922/1516), Trabzon'da Yavuz'un defterdârı, padişahlığı döneminde sancak sahibi ve mutasarrıf olan, Mısır seferinde yanında bulunan Karaca Paşa'nın (öl.?), Mercidâbık Muharebesi'ne Anadolu beylerbeyi olarak katılan Zeynel Paşa'nın (öl.934/1527)¹⁵ Yavuz adına kaleme aldıkları divan/mesnevî/Selîmnâme/şehnâme türünde eserleri olmalıdır; ama maalesef bugün bu eserler elimizde yoktur.

Sultan Selîm'in, seferlerine beraberinde götürdüğü şair ve âlimlere yazdıkları *Selîm-nâmeler*, bu türde eser ortaya koyan şahsiyetlerin isimlerinin verilmesinin dışında, bu çalışmanın inceleme kapsamından hariç tutulmuştur. Zira bu ürünler, bizzat Sultan Selîm'in teşvikiyle kendisi ve seferleri/fetihleri/zaferleri hakkında kaleme alınan müstakil ve hacimli ürünlerdir. Buna bağlı olarak, edebî ve tarihî yönleri bulunan bu yapıtlarda neredeyse baştan sona kadar Yavuz Sultan Selîm'in saltanat macerası hâkimdir. Bu hâliyle kendi başına bir nazım türü kimliği kazanmış olan Selîm-nameler ve

aldığı şair) Nihânî'nin hayatı hakkında kısaca bilgi verdikten sonra onun Yavuz Sultan Selîm'in tahta geçişi münasebetiyle yazdığı cülûsiyye kasidesi hakkında bilgi verir. Şiir, 41 beyitlik muamma bir kaside olup, şiirin her beytinde Sultan'ın adı gizlenmiştir. Bu yönüyle edebiyatımızda başka bir örneğinin olmadığı belirtilen kasidenin Üsküdar Hacı Selîmağa Kütüphanesi'nde kayıtlı yazma nüshası hakkında bilgi verilmiştir (Risâle fî-Şerh-i Kaside fî-beyân-ı Cülûs-ı Sultân, nr. 560/1, 28 varak). Makalede yazmada geçen muamma terimleri hakkında bilgi verildikten sonra kasidenin metni ve şairin kendisi tarafından yapılan çözümüne yer verilmiştir. Yazmada olup *Nihânî Divânı*'nda olmayan Arapça, Farsça ve Türkçe birer gazel ve Türkçe 1 rubai makalenin sonuna eklenmiştir. Kemal Yavuz, "Nihânî'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.XXVIII, İstanbul 1998, s. 547-583.

¹⁴ Divanı olduğu ve şiirleriyle padişahın takdirini kazandığı söylenen şairlerden biri de Tâli'î'dir. Tâli'î'nin Fransa Milli Kütüphanesi Turc.270 numarada bir mecmua içinde bulunan divanındaki Mısır Kasidesi ve Sefer Kasidesi Nusret Gedik tarafından yayına hazırlanmaktadır.

¹⁵ Ahmet Kartal, "Yavuz Sultan Selîm Dönemi Edebiyatı", *Araştırmalar, İnsan ve Bilim Araştırmaları*, Yıl:4, S:7-8, 2002, s.105-152.

onun adına kaleme alınan diğer mesneviler de¹⁶ müstakil birer çalışma konusu olduğu için buraya dâhil edilmemiştir.

Çalışmanın bundan sonraki kısmında Yavuz'a sunulan şiirler üç ana başlık hâlinde incelenmiştir. Öncelikle; XV. yüzyılın son çeyreği ile XVI. yüzyılın ilk yarısı içerisinde şairliğiyle ön plana çıkan şahsiyetlerin alfabetik olarak yerleştirildikleri bir tablo hazırlanmış, bu tabloda şairlerin Sultan Selîm'e sundukları şiirler nazım şekillerine göre gösterilmiştir. İkinci başlık altında; Sultan Selîm'e, muhtelif nazım şekilleriyle tertip edilerek sunulan şiirlerin muhtevaları ve iç yapıları özetlenerek ele alınmıştır. Üçüncü ve son başlıkta ise, seçilen yedi divanda yer alan, Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınmış şiirlerde tespit edilen tasvir ve tahlil amaçlı benzetmeler değerlendirilmiştir.

Divanlarda Yavuz Sultan Selîm Adına Şiir Kaleme Alan Şairler ve Nazım Biçimleri Tablosu

Aşağıdaki tabloda on altı şairin Yavuz Sultan Selîm ile ilgili yazdığı şiirler, bu şiirlerin nazım biçimlerine göre gruplandırılması yapılmıştır. Yavuz dönemi şairlerinden divanı yayınlananlar üzerinden hazırlanan tabloya göre klasik Türk şiirinde çeşitli sebeplerle Yavuz için 37 Türkçe kaside, 7 Farsça kaside, 5 Türkçe kıta, 8 Farsça kıta, 7 Türkçe gazel, 1 Türkçe müseddes, 1 Türkçe terci'-bend ve 1 Türkçe terkîb-bend, 1 Türkçe nazım olmak üzere toplam 68 manzumenin kaleme alındığı tespit edilmiştir. Tabloda Revânî, 14 şiirle ilk sırada yer almaktadır. Revânî'yi, Celîlî (11 şiir), Zâtî (9 şiir) ve Basirî (8 şiir) takip etmektedir. Manzumelerden 44 tanesi kaside nazım şekliyle yazılmıştır. Kaside nazım biçiminden sonra tarih kıtası (13) ve gazel (7) nazım biçimi gelmektedir. Yine 68 manzumenin 15'i Farsça kalanı Türkçe kaleme alınmıştır.

¹⁶ Ahmed-i Rıdvân'ın *Heft-Peyker* (tl. 1512?'den önce), Celîlî'nin *Hüsrev ü Şîrîn* (tl.1512), *Leylâ vü Mecnûn* (tl.1514), *Meheknâme* (tl.1515), *Baharnâme* (tl.1515) isimli mesnevileri, Derviş Şemsî'nin *Deh-Murg* (tl.1513)'u, Revânî'nin *İşretnâme* (tl.?)'si bu tür eserlere örnek olarak verilebilir.

	Şairin Mahlası/Adı	Şairin Vefat Tarihi	Kaside	Tarih Kıt'ası	Nazım	Gazel	Terkib-bend Tercî'-bend	Musammat	Kaynak
1	Ahmed-i Rıdvan	945/1538'den önce	K61, K62	-		-	Terkib-bend3	-	(Çeltik, 2011)
2	Basirî	941/ 1534-35	K3, Far. K14,Far.K15, Far.K16	Far.T171, Far.T172, Far.T174, Far.T175		-	-	-	(Eren, 1999) (Kartal, 2006)
3	Ca'fer Çelebi, Tâci-zâde	921/1515	K29, K30	-		-	-	MÜS32	(Erünsal, 1983)
4	Cellî, Abdülcelil	977/1569	-	T1, T4, T5,T6, Far T1, Far.T6, Far.T7	Dibâce'de	G160, G375, G410	-	-	(Kazan Nas, 2018)
5	Gazâlî, Deli Brader	940-42/1533-36	K69						(Karavelioğlu, 2015)
6	Gelibolulu Sürûrî		-	-		G.290, G.291	-	-	(Ünver, 2010)
7	İbn Kemâl, Şemseddîn Ahmed	940/ 1534					Terci-bend1		(İsen, 2012)
8	Lâmi'î Çelebi, Mahmûd b. Osmân	938/1532	Far.K11, K12, K13						(Burmaoğlu, 1983)

9	Mahremî, Ahmed	942/1535	K179, K242, K247						(Karaveliölu, 2015)
10	Mesîhî, İsâ	918/1512	K5						(Mengi, 2014)
11	Prizrenli Şem'î	1529-1530	Far.K13	-			-		(Karaveliölu, 2014)
12	Revânî, İlyas Şücâ	930/1523- 1524	K1, K2, K3, K12, K16, K18, K25, K26, K27, K30, K32, K33			G215, G252			(Avşar, 2017)
13	Üsküplü Atâ	1523-1524	K8	-			-		(Çağlar, 2013)
14	Üsküplü İshak Çelebi	1537	K4,K5, K13 Far.K2, Far.K3	-			-		(Çavuşoğlu- Tanyeri, 1989) (Keklik, 2014)
15	Pîr Muhammed Rumelîi	964'ten sonra/1557'den sonra		T2, Far.T3					(Akarsu, 2011)
16	Zâfî, İvaz	954/1547	K15, K16, K17, K18, K19, K20, K21, K22, K23						(Kurtölu, 2017)

Yavuz Sultan Selîm'e Sunulan Şiirlerin Muhtevası

1. **Ahmed-i Rıdvan:** *Ahmed-i Rıdvan Divanı*'nda Yavuz için 2 kaside, bir terkiib-bend bulunmaktadır.

1.1. K 61¹⁷

*Ey şâh-ı..... Hüsrev-i devrân
Hurşîd-i felek ma 'deletün nûr ile tâbân*

matlalı 19 beyitlik kaside ıydiyye nazım türünde olup methiyye ve dua bölümleri bulunmaktadır. Methiyyede sultanın adalet güneşi ile dünyayı aydınlattığını; Kayser, Dârâ, Rüstem gibi kahramanların onun bendesi olduğunu söyler. Elinde kılıcı ile Allah'ın aslanı olan sultanın dünya bugüne kadar bir benzerini görmemiştir. Ruhü'l-Kuds tahtının ayağını öper, insanlar ve cinler onun fermanına boyun eğmiştir. Şair, sarayında kapıcı olmak istediği sultanın, onu gözünün önünden ayırmamasını ister. Şiirin sonunda padişahın bayram sofrasının genişliğini ve güzelliğini dile getiren şair; ne söylese bu sofrayı vasfedemeyeceğini ifade ettikten sonra devrinin gül mevsimi gibi neşeli, günlerinin bayram gibi mutlu geçmesini dileyerek şiirini bitirir. Kasidenin 1-17. beyitleri methiyye, 18-19. beyitleri dua beyitleridir.

1.2. K62¹⁸

*Hurşîddür vücûdun şâhân-ı bahr u ber zıl
Olmaz cihânda şâhâ bir şeh sana mukâbil*

matlalı 21 beyitlik Kasîde-i Lâmiyye başlıklı şiirde methiyye ve dua bölümleri vardır. Padişahın vücudu bir güneş, karaların ve denizlerin şahları olan diğer padişahlar da o güneşin gölgesidir. Devran azametli Kâbe'sinin etrafında dolaşmakta, felek ise develerinin yüklerini ve mahmillerini bağlayıp onun Kâbe'sine doğru gelmektedir. Cemşid ve Erdevan gibi şahlar onun dengi değildir. Meclisinde ay bir kâse, yıldızlar da dökülen damlalardır, cömertliği, denizlerden bir katredir. Şair, 17-19. beyitlerde nimetlerle dolu bu kapıdan uzak kaldığını dile getirir. Şiir, sultanın servi gibi bedeninin her dem taze, genç kalması ve düşmanlarının da hazan yaprakları gibi olması

¹⁷ Halil Çeltik, *Ahmed-i Rıdvan Divanı*, Bizim Büro Basın Yayın Dağıtım, Ankara 2011, s.287-289.

¹⁸ Halil Çeltik, *a.g.e.*, s.289-290.

duasıyla sona erer. Kasidenin 1-19. beyitleri methiyye, 20-21. beyitleri dua beyitleridir.

1.3. *Terkîb-bend 3*¹⁹

Vîrân iken ri ‘âyet idüp mülkine Selîm

Dâr-ı cihâm kıldı bugün fîtneden selîm

matlaî ile başlayan 1. bendde Sultan Selîm’in viran olan cihanı fîtneden selamete erdirdiği dile getirilir. Sultan, fesad ve zulümle dolu âlemi adaletiyle nasıplendirmiştir. Adalet ilacıyla dertlere şifa olmuş, adaletinin rûzgârı ile âleme hayat vermiştir. Nusretler beline kemer, yücelikler başında taçtır. Cihan onun devletinde doğru yolu tutmuştur.

İkinci bendde; o melek faziletli bir şah, mekânı felek olan bir aydır. Zemin bugüne kadar onun emsalini görmemiştir. Herkese ayan olan güzelliğini ve erdemlerini anlatmaya gerek yoktur. En iyisi dua ile methini bitirmelidir. Bundan sonra duaya geçen şair, bülbüller figan ettikçe onun gül gibi gülmesini, susenin onun temiz adından bahsetmesini, narvenin boyunun güzelliği ile yürümesini diler. Allah inayetiyle güzelliğini rızıklandırırsın, orduna yardım etsin ve zafer nasip etsin, devletinin düşmanlarını sıkıntılara düşür etsin duasıyla bu bendi tamamlar.

Üçüncü bendde Allah’a şükrederek başlayan şair, sabah yelinin zafer müjdesini verdiğini, perişan olmuş bu devre güç ve kuvvet geldiğini söyler. Padişahın fütüvvet denizinin, rahmet bulutunun yağmurları kurumuş yeryüzü bağınyı yeşil bir çimenliğe döndürmüştür. Dünya köşkü harap olmuşken o taç sahibi, adaletiyle imar etmiştir. Onun adâlet pınarının şeker gibi lezzeti vardır. Göz, onun ayağına altın ve gümüş saçmak için yaş döker.

2. **Basirî:** Basirî’nin Türkçe şiirleri arasında Yavuz Sultan Selîm için kaleme aldığı bir kaside, Farsça divanında ise 3 kaside, 4 tarih kıtası bulunmaktadır.

2.1. **K3**²⁰

Leşkergehün durur felek encüm sana sipâh

Meh bir kulun durur geyer altunlu şeb-külâh

¹⁹ Halil Çeltik, *a.g.e.*, s.290-293.

²⁰ Ahmet Kartal, *Basirî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006, s.55-56.

matlı 19 beyitlik kasidede dua ve methiye bölümleri iç içe geçmiştir. Felek şahın ordusu, yıldızlar ise askerleridir, ay da onun altın külah giymiş bir kuludur. Eğer gökyüzü merhamet gözüyle ona bakmaz ise melekler gözünü çıkarır. Bu derdmend âşık senin methin için bin türlü ah u vah eyler. Şair kendini derd ve mihnet ülkesinin padişahı olarak tasavvur eder. Ey nazenin, seni sevmek günah ise bende günah çoktur, diye devam ettiği şiirinde, şahın kuluna merhamet etmesini, izzet ve makam sahibi Selîm'in dertlerine vakıf olmasını diler. Zira felek mertebeli o şah, zamanın İskender'i ve Keyhüsrev'idir. Ordusu Elbruz Dağı'na çıksa atlarının tırnaklarının bıraktığı çizgilerle dağ, yol yol olur. İna-yet gözüyle Basirî'ye bak diye sultana seslenen şair, son iki beyiti de dua ile bitirir. Giyim-kuşam ve süslenmeyle ilgili ifadelerin kullanıldığı dua bölümünde; feleğin gelininin Şâh'ın önünde benekli, altın kıyafetler giymesini, ay ve güneşin de ona ayna olmasını, rüzgârın ömür elbisesini örtmemesini; devletin bu elbiseye kemer, saadetin de başına külah olmasını diler.

2.2. *Far.K14*²¹

*Tâ key ze cev-r-i devr der in deyr-i dîr-pâ
Bâşed besân-ı nokta merâ ney ser u ney pâ*

26 beyitlik Farsça kaside zamandan şikâyetle başlar. Şahın ayrılığından şairin gıdası kan olmuş, gözyaşı da Dicle ve Ceyhun gibi akmaktadır. Gökyüzü mertebeli Sultan Selîm'in kapısının toprağı, şairin gözüne sürmedir. Eğer onun lütfunun kokusundan bir koku gelse bütün ölümler dirilir. Kâinat onun varlığı ile iftihar eder. Onun gürzü, düşmanın başında mekân tutmuştur. Kılıcı, düşmanın başında Kaf Dağı gibidir. O dinin koruyucusu, ilmi ihya edendir. Basiret ehlinin sürmesi onun yolunun tozudur. Sabah rüzgârı kendini yüz defa yere çarpmadıkça yolunu öpmek ona nasip olmaz. Şair 21-26. beyitlerde de lütuf ve kerem sahibi padişahı ihsan dileklerini arz ederek şiirini bitirir.

2.3. *Far.K15*²²

*Ey be taht saltanat-ı mâ âftâb u mâh karîn
Vey be kürsî-i hilâfet berter ez çerh-i berîn*

²¹ Kutlukhan Eren, *Basirî ve Divanının Tenkidli Metni*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s.17-18.

²² Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.18-19.

matlı 29 beyitlik kasidede methiyye, tegazzül ve dua bölümleri bulunmaktadır. Şah, saltanat tahtının ayı ve güneşidir. Onun hilafet kürsüsü felekten daha yücedir. Mülkünün tarlasında felek dolabı su getirici, harman yerinde ise Süreyya yıldızı başak toplayıcıdır. Sultanı methetmek için güzel sesli bir bülbül gül bahçesine gelir ve hazin bir sesle gazel okumaya başlar. Şair, 8 beyitlik âşıkane gazelden sonra methiyyeye devam eder. Şahın zafer güneşinin ışıkları bir mil öteden kötülük isteyenlerin gözüne mil çeker. Felek gibi yüce Şah'ın düşüncelerinin parlaklığıyla gökyüzünde güneş, zemini parlatır. Bundan sonra şair kendi ahvalini arz eder. Gamlı ruhların cefa çektiğini, feleğin zulmüyle melul bir hâlde oturduğunu, ateş dolu gönlüyle 'uda, ruhunun elemeleriyle neye döndüğünü söyler. Dostluğun ancak dostlardan geldiğini, herkesin muradını veren Selim Han'ın da iltifat gözüyle bir kere ona bakmasını ister. Şair, son iki beyitte, gökyüzünde ayın ve güneşin gece gündüz dönmesi, mülkünün Allah'ın gölgesinde daim olması şeref ve ikbalin ona musâhip, fetih ve nusretin de yoldaş olması duasıyla şiirini tamamlar.

2.4. *Far.K16*²³

*Sepîde-dem ki şehenşâh-ı çarh-ı mînâ-fâm
Nümûd hemçü şeh-i rûm ez afâk-ı a'lâm*

matlarıyla başlayan 31 beyitlik kasidede methiyye, tegazzül ve dua bölümleri bulunmaktadır. Sabah vakti gök kubbenin ve Rum diyarının şahı olan güneş ufuklardan görünür. İslam ülkesinin padişahı altınla kılıcını kılıfından çıkarır. O padişahın kullarına kimse benzemez; mînâ renkli felek onların başını altınla süsler. Felek mertebeli Sultan Selim'in ay ve güneş mülazımıdır. Methiyyenin devamında padişahın adaleti, cömetliği, İsa nefesli oluşu, rüzgârının şiddeti övülür. Şair, cihan şahlarının harem ziyaretçileri gibi ihram giyip onun harimine doğru yöneldiklerini, onu methettiği sırada bir ay yüzünün güzel bir eda ile gazel okumaya başladığını belirtir. 4 beyitlik bu âşıkane gazelden sonra methiyyeye devam eder. Hz. Muhammed'in ruhu için bana merhamet et diye yalvarır. Son iki beyitte bu laciverd zeminde güneşin sabah doğması ve akşam da yeri öpmesi, devlet güneşinin şeref ve izzet burcunun en yükseğinde olması; zamanın ona yol, feleğin tebaa, yıldızların da askerleri olmasını diler ve şiirini tamamlar.

²³ Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.19-21.

2.5. *Far.T171*²⁴

*Diyârî ki begşâd Sultân Selîm
Ne Rüstem ne Dârâ ne Cem kerde feth*

Sultan Selîm'in Çaldıran zaferi hakkında söylenmiş iki beyitlik kıtada padişahın fethettiği diyarları ne Rüstem ne Dârâ ne de Cem'in fethettiği, onun fethinin ardından gaybden seslenicinin tarihi "mülk-i 'Acem kerde feth 920/1515": Acem mülkünü fethetmiştir, diye söylediği belirtilir.²⁵

2.6. *Far.T172*²⁶ – *Ridaniye Zaferi hakkında*

*Hüsrev-i çerh-mertebe şâh-ı cihân Selîm Hân
An ki ze-sehm-i tîg-ı û hasm şode be-tâb-ı teb*

Ridaniye zaferi hakkında söylenmiş iki beyitlik tarih kıtasında felek mertebeli cihan şahı Selîm Han'ın kılıcından hasma hisse olarak sıtma nöbetinin harareti düştüğü; Şah'ın, zulmü defetmek için Arap mülklerini fethettiği dile getirilir. Tarihçi onun için "feth-i memâlikü'l-'Arab 922/1517" : Arap memleketlerini fethetti diye yazmıştır.²⁷

2.7. *Far.T174*²⁸

*Pâdişâh-ı zamâne şâh Selîm
Ki ez û yaft dehr zîb u nizâm*

2 beyitlik tarih kıtasında şair, zamanın padişahı Şah Selîm sayesinde dünyanın düzen ve nizama kavuştuğunu söyler. Onun şah olmasının ardından gaybden seslenenin, ona "Hüsrev-i eyyâm 918/1513": zamanın Hüsrev'i" tarihini dediğini belirtir.

2.8. *Far.T175*²⁹

*Şâh-ı kadr kadr-i Sultân Selîm ân ki
Der-devr-i û gurg kerde şebânî*

²⁴ Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.85.

²⁵ Ahmet Kartal, *a.g.e.*, s.26.

²⁶ Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.85.

²⁷ Ahmet Kartal, *a.g.e.*, s.26.

²⁸ Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.86.

²⁹ Kutlukhan Eren, *a.g.e.*, s.86. Bu kıtanın vezni tespit edilemedi.

Kudretli hükümdar Sultan Selîm'in cülusu hakkında söylenen iki beyitlik tarihte çok yüce değeri sayesinde onun döneminde kurdun çoban olduğu, kutlu bir devirde padişah olduğu ve bu sebeple "Cemşîd-i Sâni 917/1512": İkinci Cemşîd tarihini dedikleri dile getirilir.³⁰

3. *Tâcîzâde Câ'fer Çelebi: Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Divânı*'nda³¹, Ca'fer Çelebi'nin, Yavuz Sultan Selîm için kaleme aldığı 2 kaside ve 1 müseddes tespit edilmiştir.

3.1. K29³²

*Kuldı gül faslı cihâm bâg-ı cennâtü'n-na'îm
'Âlemi bir nev' dahi hâdis etdi ol Kadîm*

matlı 33 beyitlik kaside³³, bahar mevsiminde âlemin cennet bağlarını andıracak derecede güzelleşmesinden bahsedilerek başlar. Teşbîb bölümünde; bahar rüzgârının Hz. Îsâ'nın nefesinden güzel nişanlar vermesi, ölü toprağın dirilmesi, Allah'ın sanatının bahçeleri cennete çevirmesi; gülün güzelliğinin izhar olmasıyla birlikte Îsâ nefesli bülbülün Hz. Mûsâ gibi Kelîm olması, ihtiyar dünyanın Züleyhâ gibi terütaze olup gençleşmesi, gül Yûsuf'unun çimenlik Mısır'ında arzıendam etmesi, çiçeklerin bahar rüzgârının nefesiyle açılıvermesi, goncanın içerisindeki inceliklerin gülle tafsil edilip şerhedilmesi, gül micmerini bağda rüzgârın muattar kılması ele alınır.

Methiye bölümünde saltanat burcunun ayı, adalet göğünün güneşi olarak takdim edilen Sultan Selîm; mübarek eşiğinin toprağı, hükmü, haşmeti ve himmeti yönleriyle övülür. Cömertlik bahçesi onun bağışlarının suyuyla yeşerir; onun güzel yaradılışının bağından lütuf bostanına hoş kokular yayılır. Miskîn nâfe ve yetim inci dışında, onun devrinde ciğeri kanlı ve bağı delik kimse yoktur. Cennet Selsebil'i, onun lütfunun çeşmesinden utanır;

³⁰ Ahmet Kartal, *a.g.e.*, 25.

³¹ İsmail E. Erünsal, *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Divân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983.

³² İsmail E. Erünsal'ın çalışmasında, "Gazeliyât" bölümüne kadarki şiirler nazım şekillerine göre ayrı ayrı değil genel olarak numaralandırılmıştır. Dolayısıyla burada K kısaltmasından sonra yer alan rakam, söz konusu şiirin *Divân*'da baştan "Gazeliyât" bölümüne kadar dizilmiş şiirler içerisindeki sırasını göstermektedir.

³³ *a.g.e.*, s. 165-168.

cehennem ateşi, onun kahrının ateşinden kızıp yanar. Nefesi, Hz. İsâ'nın nefesinin diriltici tesirine sahiptir; Hz. Mûsâ'nın yed-i beyzâ mucizesi, onun avucunda her zaman aşîkârdır.

Ca'fer Çelebi; Sultan Selîm'i methetme baharının taze gülzârında 'ankâ tabiatlı bir bülbül olduğunu söyler. Gönül papağanının, Sultan Selîm'e dair övgü sözleriyle konuşmaya başlamasından itibaren ortaya koyduğu şirin sözleriyle canın ağzının şekerlerle dolduğunu belirtir. Şairlik yaradılışı bülbülünün; Sultan Selîm'i methetme bağında, cennet bahçelerindeki tavusları kışkandıracak derecede taşkın bir coşkunluk sergilediğini dile getirir. Sultan Selîm'in devlet baharına hiçbir zaman sonbaharın erişmemesi ve onun baharının gülşeninin Allah tarafından hep yemyeşil kalması temennileriyle kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-9. beyitleri teşbîb, 10. beyti girizgâh, 11-18. beyitleri methiye, 19-25. beyitleri tegazzül, 26-27. beyitleri methiye, 28-31. beyitleri fahriye ve 32-33. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 31. beyitte geçmektedir.

3.2. K30³⁴

*Sepîde-dem ki serâpây zulmet-i şeb-i târ
Tulû'-ı kevkebesinden nehârûn îdi fırâr*

matlı 102 beyitlik kaside, Yavuz Sultan Selîm'e sunulan ve bu çalışma kapsamında tespit edilebilen kasidelerin en uzunudur. Bu kaside, Sultan Selîm'in, bir seferinden muzaffer surette dönüşünü kutlamak amacıyla yazılmış bir kudûmiyye/istikbâliyye görünümündedir. Şiirin 33. beytinde geçen "peyâm-ı makdem-i Şeh" ile bu amaca işaret edilmektedir.

Kasidenin ilk beyitlerinde; sabah vaktinin yaldızlı sancağı hükmündeki güneşin doğuşuyla birlikte yeryüzünden gece karanlıklarının çekilip dağılması ve güneşin âlemi baştan ayağa şereflendirmesi konusu ele alınır. Seher vaktinde gökteki yıldızlar baştan başa görünmez olmaya başlamıştır. Bu kutlu vakitte, çiçekleri diriltten bahar rüzgârı mesabesinde can bağışlayıcı bir haberin işitildiği dile getirilir. Sultan Selîm'in, çıktığı seferden zaferle dönüş hâlinde olduğu belirtilir. Sultan'ın, otağından heybetle çıkarak savaş meydanında boy göstermesi durumunda; onun kılıcının, zaferin güzelliğine ayna

³⁴ a.g.e., s. 169-178.

tutacağı, sinelerin temrenlerle kaplanacağı, gönül delici okların can içinde karar edeceği, düşmanın hâlinin perişan olacağı, sevgilinin gamzesiyle yarışacak ölçüde kan döküleceği ortaya konur. Sultan Selîm; Allah'ın yardımı, zaferin kılavuzluğu, saadet ve feleğin dostluğunda felekleri atıyla toza gark ederek heybetle yürür ve geçtiği yolları, saçtığı dirhemlerle feleğin Kehkeşan'ına benzetir. Onun yolunda toprak olabilmek başlı başına bir saadettir.

Sultan Selîm'in muzaffer gelişinin haberi, baharın kokusuyla toprağın yeşermesi misali canları şenlendirmiştir. Sultan Selîm'in ayağını edeple öpebilmek için çareler arayan şair, onu methetme vadisinde bir kaside inşa ederek hayır duaları eşliğinde söz cevherleri saçma yolunu seçer. Bu fikirle kalem eline alarak yüce padişaha, hayır duasından oluşan bir kul hediyesi sunmaya çalışır. Bu bağlamda Sultan Selîm'i; dindarlığı, kudreti (Sikenderâyet), cömertliği (deryâ-nevâl, muhît-himmet), vakarı, fatih kimliği (cihângüşây), parlak fikri (rây-ı rûşen), sırlar âlemine dair ilimlerin aynası konumundaki gönlü, hikmetlerle dolu zihni, izzeti, ululuğu, uyanık bahtı, tavsiye ve koruması, lütufları, yıldırım gibi işleyen kılıcının gücü, kahrediciliği, cihanı cennet bahçelerine döndüren adaleti, hükmü, güzel hareketleri yönle-rinden över.

Ca'fer Çelebi; Sultan Selîm'in yolunda, candan bir kul ve hizmetkâr sıfatıyla bel bağlamanın kaçınılmaz olduğunu vurgulayarak onun şerefli ismi için halis niyetlerle gece gündüz dua etmekte bulunduğunu belirtir. Şiirdeki hünerini tüm âleme ispat etmiş iken Sultan Selîm'in kapısında hor ve hakir olmasının beklenemeyeceğini söyler. Parlak hayalleri ve fikirleriyle Sultan Selîm'i methetme sarayına Mânî gibi nice güzel nakışlar işleyeceğine değinir. Kimsesiz, zavallı (garîb) sözlerinin (beyit) iyiliksever Sultan Selîm tarafından şefkat ve iltifatla karşılanmasını ve gönül bahçesini baştan başa kaplayan gam dikenlerinin Sultan Selîm'in adalet baharının feyziyle binlerce saadet goncası bitirmesini ümit ettiğini dile getirir. Cihanın, kendisi gibi şeker sözlü bir papağanı zor göreceğini; Sultan Selîm'in, kimya hükmündeki lütufkâr nazarlarını kendisine yöneltmesi ve kendisinin şiirdeki fazilet ve hünerlerini bağışlarıyla takdir etmesi hâlinde pek çok fende nice kıymetli eserleri devrinde ortaya koyabileceğini işaret eder.

Allah'ın; Sultan Selîm'i ve onun ordusunu sayısız fetihlere kolayca eriş-tirmesi, Sultan Selîm'in ömür ve devletini daima berhudar etmesi ve onun yücelik ağacını yıldızlara eriş-tirmesi temennileriyle kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-13. beyitleri teşbîb, 14. beyti girizgâh, 15-77. beyitleri methiye, 78-96. beyitleri fahriye, 97-102. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 97. beyitte geçmektedir.

3.3. MÜS32³⁵

İlk bendi,

*Subh-dem ‘ayş-ü-neşâta eyleyüb âgâz gül
Gonçalar hargâhının evvânın ıtdı bâz gül
Çıkdı gülşen soffasına oldı ‘ışret-sâz gül
Tutdı meh-rûlar gibi câm-ı şarâb-ı nâz gül
Düşdi rind-i mey-perest olanlara enbâz gül
Def tutub hoş oldı nây-ı bülbüle dem-sâz gül*

olan 29 bentlik müseddes³⁶, Yavuz Sultan Selîm için bent nazım birimi ile kaleme alınan ve bu çalışmada tespit edilebilen şiirlerin en uzunudur. Ca’fer Çelebi’nin bu müseddesi; kasidenin iç bölümleri olan nesîb/teşbîb, tegazzül, methiye, fahriye ve duanın kasidedeki sıralanışları takip edilerek bentler hâlinde musammat yapılanışında kaleme alınmış bir methiye/bahariye/nevrûziye görünümündedir. Şiiri methiyeye taşıyan ve 16 bent devam eden giriş bölümündeki bahar dekorunun en önemli motiflerinden biri olan “gül”, eserde redif olarak tercih edilmiştir.

Birinci bentte gülün; elinde tuttuğu naz şarabı kadehiyle sabah vakti yiyip içip eğlenmeye başladığı, şarap düşkününü rintlere yakışan tavırlarla gül bahçesi meclisinde işrete durduğu belirtilir. İkinci bentte devrin, âleme türlü oyunlar göstermek için bahar hokkabazı yardımıyla birbirinden renkli manzaralar ve gaybdan sayısız gariplikler sergilediği, gülün de kukla oynatıcısı (sûret-bâz) rolünde şekilden şekle girdiği ifade edilir. Üçüncü bentte; bahar mevsiminde her bahçenin, kendisine gül dallarından ayna kanatlar düzen cilveli bir tavusu andırdığı söylenir. Dördüncü bentte nevrûz rüzgârının bahçelere yasemin ve gül yapraklarını taşıdığı, çiy taneleriyle kaplı sümbül dallarının Aden incileriyle donatılmış iplikleri andırdığı, açılmamış nesterenlerin incilerle ağzına kadar dolu şarap küplerine benzediği; beşinci bentte

³⁵ MÜS kısaltmasından sonra yer alan rakam, söz konusu şiirin *Dîvân*’da baştan “Gazelîyât” bölümüne kadar dizilmiş şiirler içerisindeki sırasını göstermektedir.

³⁶ *a.g.e.*, s. 186-192.

yeşilliklerin sûsen yapraklarından kılıççı dükkânına döndüğü, yasemin dallarının bahçeleri gümüş kadehlerle süslediği, ipek işleyen gülün bağ çarşısı içerisinde dükkânını goncadan düğmelerle donattığı ele alınır.

Altıncı bentte; gülün, bazen yed-i beyzâ bazen yakut bir levha meydana çıkararak inkâr edenlere Hz. Musa gibi mucizeleler gösterdiği, Cebraîl'in nefesini andıran saba rüzgârının tesiriyle bağdaki her ağacın Hz. Meryem'i hatırlatırcasına meyve vermeye durduğu söylenir. Yedinci bentte; gülün herkesle eğlenen bir sevgiliye ve menekşenin de düşkün, zavallı bir âşığa döndüğü, gül mevsiminde hararetlenen aşk pazarında bülbülün aşkla yanıp bir avuç kül hâline geldiği, bulutların sevdaya ve nesim rüzgârının da aşk hastalığına tutulduğu belirtilir. Sekizinci bentte; baharda bahçelerde taze sümbüllerin sevgilinin yüzünün suretine ve saçlarına, erguvanların sevgilinin yanağının rengine ve menekşelerin de sevgilinin amber kokulu ayva tüylerine işaret ettiği dile getirilir. Dokuzuncu bentte; gülün güzelliğinin bir haftaya kalmayacağı gerçeğinden hareket ederek vakti hoşça geçirmek ve yarın endişesini akla getirmemek gerektiği, cihanda eşi az bulunur bir dilberi sevgili edinmenin icap ettiği vurgulanır. Onuncu bentte; gül bahçesine konmuş yiyip içip eğlenme ('ayş u 'işret) Hüma'sı hükmündeki gülün gölgesini saadet ve kutluluk kaynağı bilerek bu Hüma'nın çabucak kanatlanıp yeri terk edeceğini unutmamak gerektiği tekrarlanır. Çimenliğin cennet bahçesine döndüğü ve hurileri andıran güzellerle hoş sohbet meclislerinin kurulduğu bahar mevsimini ganimet bilmek gerektiği söylenir. On birinci bentte; bahçelerin gönülleri okşadığı, her çeşme ve nehir kenarını nazlı servilerin kapladığı, servilerin başlarında her nefeste kumruların niyaz eylediği; ömrü oldukça kısa olan gülün, kendi sohbetini edenlere uzun ömürler bağışladığı dile getirilir. On ikinci bentte dağların, eteklerini taze lalelerle doldurduğu, gül bahçelerinin Nevruz Bayramı'nı rengârenk çiçeklerle kutladığı söylenir.

13-16. bentler arasında Ca'fer Çelebi; güzelliğiyle âlemi saadet bahçesi eyleyen, goncaları bile dile getiren bir güzelden ayrı olmanın derin kederini ele alır. Bu hasret, âşgının/şairin göz pınarlarını gözyaşlarıyla ırmağa çevirmiş; gönlü saran ayrılık ateşi, vücudu, sararmış kuru bir yaprağa döndürmüştür. Rüzgâr, bu güzelin yollarını her an süpürerek temizlemekte; bulutlar bu güzele duydukları hasretle gözlerini nemlendirmekte; bu güzelin ayva tüylerine duyulan heves sûseni gamlandırmakta; lale, bu güzelin yanağına duyduğu hasretle yüzünü toprak eylemekte; gül ise tıpkı âşık/şair gibi, bu

güzele gönül verdiği için göğsüne goncadan tokat vurarak yakasını yırtmaktadır. Ca'fer Çelebi'nin, 13. bende kadar ele aldığı ilkbahar temasından uzaklaşarak 13-16. bentler arasında aşk ve âşıklık hâllerinden bahsetmesi; kasidede şairin, teşbîb bölümünü methiye bölümüne bağlamaya başladığı noktada bir gazel söyleyerek tegazzül bölümünü açmasıyla benzerlik göstermektedir.

Müseddesin 17. bendinde gülün; gönül ülkesini saçları ve kaşlarıyla ele geçiren bir güzelin dudaklarını hatırlayarak, adaletiyle cihanı bahtiyar eden bir hükümdarın emniyeti altında, yakut kadehiyle işrete durması ele alınır. Bu bent, kasidede methiye bölümüne geçişi temin eden girizgâh beytiyle aynı işlevi görmektedir.

Müseddesin 18. bendinde Sultan Selîm'in övülmesine geçilmekte ve bu övgü 27. bende kadar devam etmektedir. Sultan Selîm'in keskin hançeri, fetihlerin kilidini açan anahtar gibidir. Heybeti ve kudretiyle Sultan Selîm, âlemin tüm hükümdarlarından daha üstün konumdadır. Gülün tüm çiçeklerden daha seçkin olmasına benzer şekilde Sultan Selîm, güzel huyu sayesinde yeryüzünü baştan başa saadetli cennet bahçelerine dönüştürür. Onun kahredici gücünün verdiği korku söğüt ve çınarları titretir. Onun her türlü takdire layık adil yönetimi altında cihanın tüm hâlleri düzene girmiştir. Zülüm, eziyet ve haksızlıklar karşısında Sultan Selîm'in adaletinin gölgesi, âlemin sığındığı makamdır. Gülün, pamuk yaprakları içerisinde ateşi barındırması; Sultan Selîm'in güzel yaradılışının, âlemde birbirine zıt olan şeyleri bir araya toplama marifetini halka bildirmeye hizmet etmektedir. Onun meclisinin sofrasını donatmak için bağ ve bahçeler, güneş, gül ve tüm cihan seferber olur. Nergis, sabah vakti, Sultan Selîm'in canlar bahşeden yüzünü görme saadetine erişme temennisiyle tüm cismini göz eylemiş; yeni bitmiş gonca, muhterem Sultan'ın ayağının toprağını öpme emeliyle gül bahçesinde baştan başa ağız kesilmiş; gül, Sultan'ın hizmetinde bulunma noktasında gösterdiği hırsıyla onun kapısına yüz sürebilmek için baştan ayağa yüz olmuştur. Gökkuşağı, çevgân suretinde, Sultan Selîm'in düşmanlarının başını top edip gezdirir. Gül; temreni goncadan olmak üzere her taze dalı ok ederek bunları, Sultan Selîm'e haset edenlere atmaya soyunur. Güneş, Sultan Selîm'in himmet sofrasının döküntü, kırıntı toplayıcısı ve yeni ay (hilal) bir dilim ekmeği hükmündedir.

Ca'fer Çelebi, müseddesin 27 ve 28. bentlerinde, kaleme aldığı bu şiir ve kendi şairliği ile övünmektedir. Bu iki bentte şair; inci dizisini andıran övgü sözlerini beyan ipliğine itina ile dizdiğini; şeker gibi tatlı ve şirin söyleyişinin, gülü bile, konuşma kudretini kazanacak olsa, tıpkı kendisi gibi halis niyetlerle Sultan Selîm'i methetmeye teşvik edeceğini; bahar mevsiminde kaleme aldığı bu methüsenâ şiirine tüm çiçeklerin, ağızları açık vaziyette hayran kaldıklarını söyler. Gülün, bu şiirdeki söz incileriyle tacını süsleyerek bu vesileyle onu başı üzerinde götürdüğünü de sözlerine ekler. Şiirin 27 ve 28. bentleri, muhtevaları itibarıyla, kasidedeki fahriye bölümü ile benzer bir işlevi yerine getirmektedir.

29. bentte Ca'fer Çelebi duaya, Sultan Selîm'in Nevruz Bayramı'nı tebrik ederek başlar. Onun kan dökücü kılıcı sayesinde düşmanlarının her zaman kurban olması, devletinin/saadetinin/bahtının gül bahçesinin daima cenneti kıskandıracak derecede diri kalması, makam ve ululuk bahçesinin güllerinin de hiç solmaması temennileriyle müseddes sonlandırılır.

4. **Celîlî:** *Celîlî Divanı*'nın dibacesi manzum-mensurdur. Şair, divanı Sultan Selîm'e ithaf ettiğini hem mensur hem manzum olarak dile getirir. Dibacedeki manzume ile birlikte divanda 4 Türkçe kıta, 3 Farsça kıta, 3 de gazel olmak üzere toplam 11 manzume Yavuz Sultan Selîm için yazılmıştır.

4.1. **Nazım (Dîbâce'de)** ³⁷

*Celîlî her varakı çünki bir gül-i terdür
Bahâr-nâme disen tan degül bu dîvâna*

matlayla başlayan 7 beyitlik nazımda şair, H.921'de divanını tamamladığını, *Gül-i Sad-Berg*'inden sonra yazdığını, bu gül destesi divanının şahın kapısına saçılmasını arzu ettiğini söyler. 5. beyitte Sultan Selîm'den bahsederek onun lakabının dokuz feleğe yazıldığını, güneş ve ayın altın ve gümüşünden padişahın adına sikke vurulduğu (para kesildiği)nu belirtir.

4.2. **G160** ³⁸

*Veh ki deyr-i hüsn içinde bir büt-i kallâşveş
Akl u dîn tarâc ider ol kâfir-i evbâşveş*

³⁷ Şevkiye Kazan Nas, *Celîlî Divanı*, Fakülte Kitabevi, İsparta 2011, s.230-231.

³⁸ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.335-336.

matlı 9 beyitlik müzeyyel gazelde³⁹ 8. beyitte Sultan Selîm'in adı geçer. Rindane bir üslupla kaleme alınan gazelde şair, sevgilinin gül bahçesi gibi yüzünün vasıflarını anlatsa bülbüllerin ona ödül verir gibi şakıyacıklarını, derya gönüllü padişahın onu kulağına küpe diye takacağını dile getirir. Hazreti padişahın düşmanlarının gözü onun gün ışığında yarasa gibi kör olmuştur. Eşiği saltanat göğüdür, ay ve güneş ise o eşikte taş olmuş iki kuldur.

4.3. G375⁴⁰

*Kâsıd k'ol âstâne vü dergâhdan gele
Bâd-ı bahârdur ki sehergâhdan gele*

matlı yedi beyitlik müzeyyel gazelinde Celîlî, son beyitte Sultan Selîm'den bahseder. İlk beyitlerde sevgilinin eşiğinin, anber kokulu ayva tüylerinin, merhametsizliğinin konu edildiği gazelde şair aynı zamanda kişiye yol arkadaşından yücelik geleceğini, sevgiliden ayrı feryat ve figanda olduğunu söyler. Son beyitte de kanlı gözyaşını İran'dan gelen kızılbaş elçisine benzettikten sonra Sultan Selîm'in yolunun toprağına feda olacağını dile getirerek gazeli tamamlar.

4.4. G410⁴¹

*Veh ki hâk-i hikmet-i cânân müyesser olmadı
Ol sa'âdet gevherinden bana efser olmadı*

matlıyla başlayan sekiz beyitlik müzeyyel gazelde Sultan Selîm'in adı altıncı beyitte geçer. "Olmadı" redifli bu gazelin ilk dört beytinde; cananın hizmetine müyesser olmadığını, saadet incisinden bir tacı başına takamadığını, yoluna toprak olduğu hâlde sümbül dalı gibi sevgilinin ona gölge etmediğini, Yusuf yüzlü sevgilinin gömleğinin kokusu erişmediği için Yakubun can gözünün açılmadığını ifade eder. Aslan gönüllü Sultan Selîm'e bütün kaplanların sihirlenmiş gibi bağlandığı, yedi yıldız ve yedi feleğin, Sultan'ın tahtının dört ayağına yüz sürüp tozlandığı belirtilerek gazel tamamlanır.

³⁹ Gazelde mahlas beytinden sonraki birkaç beyitte şair, zamanın padişahı, devlet büyükleri, din büyükleri veya tarikat uluları için övgüde bulunursa böyle gazellere müzeyyel gazel adı verilir. Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016, s.108.

⁴⁰ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.464-465.

⁴¹ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.485-486.

4.5. *T1*⁴²

Şehenşâh-ı cihân Sultân Selîm ol
Ki teşrîf eyledi taht-ı kudûmı

Şairin, Sultan Selîm'in tahta çıkışı münasebetiyle söylediği iki beyitlik kıtada şahlar şahı Sultan Selîm'in tahtı şereflendirdiği, Rum ülkesine sultan olduğu için tarihini "şâhenşâh-ı Rûmî 918 / 1512": Rumun şahlar şahı diye söylediği ifade edilir.

4.6. *T4*⁴³

Hazret-i Sultân Selîm ol şîr-gîr
K'itmedi rûbâh hasma şefkati

matlaıyla başlayan beş beyitlik tarih kıtasında; aslanları yakalayan o Şah'ın tilki sîretli düşmanlara şefkat göstermediği, Rum'dan Kızılbaş üstüne zafer askerlerini çektiği, Irak ve İsfahan'ı fethettiği anlatılır. Gaybdan tarih söyleyicinin bu olayın tarihini "şeh Selîmün himmeti 920/1514" diye söylediğini yazar.

4.7. *T5*⁴⁴

Şehenşâh-ı Selîm ibn-i Şeh Bâyezîd
K'olur hayl-i fethê livâsı delîl

matlı beş beyitlik tarih kıtasında; Bayezid oğlu Sultan Selîm'in sancağının fetih ordusuna yol gösterici olduğu, susuz olan Acem diyarının toprağını Kızılbaş kanı döküp suladığı; Erdebil'in zafer ayetlerini onun kılıcında görüp şeytanlar gibi dağılacığı söylenir. Son beyitte şair, fethin tarihini tarihçiden talep ettiğini onun da "şeyâtîn katîl 920/1514" tarihini söylediğini belirtir.

4.8. *T6*⁴⁵

Şerâr-ı tîgdan Sultân Selîmi
Ki saldı mülket-i Îrâna âteş

⁴² Şevkiye Kazan Nas, a.g.e., s.498.

⁴³ Şevkiye Kazan Nas, a.g.e., s.499.

⁴⁴ Şevkiye Kazan Nas, a.g.e., s.499.

⁴⁵ Şevkiye Kazan Nas, a.g.e., s.500.

matlı üç beyitlik tarih kıtasında Sultan Selîm'in kılıcının kıvılcımlarıyla İran ülkesine ateş saldığı, ordusuyla kızılbaşları ayaklar altına aldığı belirtilir. Şair, felek debîrine tarihi sorunca onun da "kesr-i melâ'in-i kızılbaş 920/1514" dediğini söyler.

4.9. *Far.T1 Târîh-i Pâdişâhî-i Sultân Selîm*⁴⁶

Şehenşeh-i Selîm ibn-i şeh Bâyezîd

Cihân râ ze-bend-i gam âzâd kerd

matlı üç beyitlik tarih kıtasında şah Bayezid oğlu şahlar şahı Selîm'in tahta çıkışıyla dünyayı sıkıntıların esaretinden kurtardığı, azametle tahta geçince bütün asileri yok ettiği; tarihin Rüstem'i olan o padişahın babası gibi padişahlık tahtında adaleti kurduğu dile getirilir. Son beyitte "peder-mesned-i saltanat dâd kerd 918 /1512" tarihi yazılır.

4.10. *Far.T6*⁴⁷

Selîm bin şehenşeh-i Bâyezîd ân ki

Şod ez-kandîl-i tîgeş deyr mescid

matlı yedi beyitlik tarih kıtasında Yavuz'un Çaldıran zaferine tarih düşülmüştür. Şair, şahlar şahı Bayezid'in oğlu Selîm'in kılıcının kandilinden kilişenin mescide döndüğünü, dergâhının kiblesinin toprağına feleğin saygı ile secde ettiğini, kızılbaşın ordusunu ezip Acem'i dinsizlik geleneğinden temizlediğini, haberci bu kutlu haberi verince yaşlı dünyanın gençleştiğini söyler. Son beyitte tarihi "katl-i küffâr u mülâhid 920/1514": kâfir ve dinsizlerin katli ibaresiyle verir.

4.11. *Far.T7*⁴⁸

Şehinşâh-ı cihân Sultân Selîm ân

Ki ez-tîgeş 'adû der-vehm u bîm est (920/1514)

matlı altı beyitlik kıta yine Yavuz'un Çaldıran seferi için düşülmüş bir tarihtir.

⁴⁶ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.531.

⁴⁷ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.535. Vezin bozuktur.

⁴⁸ Şevkiye Kazan Nas, *a.g.e.*, s.536.

Şahlar şahı sultanın kılıcından düşman korku içindedir. Onun kılıcı elif gibi cihattadır; düşman da önünde mim gibi eğilmiştir. Elindeki Zülfikar gibi fetih kılıcıyla düşman lamelif gibi ikiye ayrılmıştır. O, Allah'ın yardımına mazhar olan İslam ordusunu İstanbul'dan Tebriz'e kadar uzatmış, sel gibi fetih ordusuyla İran toprağını birbirine katmıştır. Tarihin fethi olan bu zafer, şahlar şahı Selîm'in gayreti ile gerçekleşmiştir. Tarih beytinde "ze în cehd-i şehenşâh-ı Selîm est 920/1514" tarihi yer alır.

5. **Gazâlî (Deli Birader):** *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*'de Gazâlî'nin, Yavuz Sultan Selîm için kaleme almış olduğu 1 kaside tespit edilmiştir.

5.1. K69⁴⁹

*Ol ne garrâ murgdur mânend-i tâvûs-ı cinân
'Anberîn-minkâr u müşğîn-perr ü kâfûr-âşiyân*

matlı 41 beyitlik kaside, gösterişli bir kuşun tasviriyle açılmaktadır. Bu kuş anber gagalı, misk kokulu kanatlı ve kâfur yuvalıdır. Gölgesi kimin başına düşse o kişi sultan olur. O; devlet Hüma'sı, kudret Kâf'ının Simurg'u, ikbal Hüdhd'ü gibidir. Hz. Süleymân'ın mührünün hâtemi gibi olduğundan insanları ve cinleri emrine boyun eğdirmesine şaşılmaz. Şekli kilide benzemesine rağmen, bağlı kapılar her zaman onunla açılır. Onu görenler, kükreyen bir arslanın pençesini gördüklerini sanırlar; bu yüzden cümle âlem halkı ondan korkar. Yedi başlı bir ejder gibi hazine beklemektedir. Sayısız yıldız, onun üstünde mekân tutmuştur. Hilal kaşlı, kamer yüzlü, put gibi güzel zannedilse yeri vardır. Tüm cihan halkı onun hayranı olmuştur. Asker saflarını yararak meydana girip er dileyen, altın zırhlı, demir kemerli bir pehlivandır. İki kılıç ile iki yay kuşandıktan sonra meydana mertlik davası gütmeye başlar. Zülfikar kılıcını eline alarak düşmanın başını kesmeye kasteder. Bu tasvir çerçevesinde, kasidenin teşbîb bölümü, lügaz tarzında ve bir nesneyi buldurma niyeti doğrultusunda 17 beyit hâlinde yapılandırılmıştır. Bu lügazın cevabı yani lügazda buldurulmaya çalışılan nesne, 18. beyitte "tugrâ-yı garrâ" şeklinde açıklanmıştır.

⁴⁹ Murat A. Karavelioğlu, *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s. 446-449.

Methiye bölümünde Sultan Selîm; devlet burcunun güneşi, doğunun ve batının şahı, zamane sultanlarının sultanı, dinin şahı, saadet burcunun yıldızı, felek menzilli bir ay, doğru yol gösterme feleğinin güneşi, Allah'ın gölgesi, şariat düşmanlarının katili, dinin hamisi, yedi memleketin padişahı olarak övülür. O, yeryüzüne hükmeder. Adalet sahasında Nüşirevân; cömertlik vadisinde Hâtem-i Tay ona muadil olamaz. Yiğitlik ve cesaret konusunda onun vasıflarını binde bir oranında anlatmak bile ortaya Rüstem'in destanı gibi nice destanlar çıkarmaya yeter. Mızrağını ejderha kılarak düşman üzerine yönelttiğinde hepsini hemen kahreyler. Cihan mülkü, Sultan Selîm'in adalet devrinde zulüm ve fitneden tümüyle arınmış hâldedir. Yay çeken okçudan güçlük çeken yay ve sevgilinin gözlerinden incinen âşık dışında onun devrinde siteme uğramış, yaralanmış birisini bulmak mümkün değildir. Onun inciler saçan elini bulutla ya da madenle eşleştirmek batıl bir zandan ibarettir. Sultan Selîm, tüm ihsanlarını güler yüzüyle güzelleştirir ve elinde bir katre dahi gizlemeden etrafına adeta deryalar saçır. Onun muzaffer ordusu, kıyısı kenarı olmayan bir deniz gibidir ve bu ordunun düşmandan yana hiçbir korkusu yoktur. O, kılıcını hangi kale üzerine salsa, o kalenin hemen fethi kaçınılmazdır. Âlem halkının onu layıkıyla methedebilmesi mümkün değildir. Âlem; onun kılıcının gölgesinde fitnelerden kurtulmuş, onun adalet günlerinde korkulardan emin olmuştur.

Sultan Selîm'in; ikamet kıldığı her yerde izzet ve devletle komşu olması, sefer ettiği her yere de fetih ve zaferle birlikte yürümesi noktasında temennilerde bulunulur. Gazâlî; son derece cömert olan Sultan Selîm'in, zamanın gadrine uğramış kendisine de merhamet etmesi ve ihsanlarını kendisinden de esirgememesi noktasında taleplerde bulunur ve kaside sonlandırılır.

Kasidede 1-17. beyitler teşbîb, 18. beyit girizgâh, 19-36. beyitler methiye, 37-41. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 39. beyitte geçmektedir.

6. *Gelibolulu Sürûrî*: Divanda Yavuz Sultan Selîm'in Türkçe iki gazeline nazire bulunmaktadır.⁵⁰

⁵⁰ Niyazi Ünver, *Gelibolulu Sürûrî ve Divanı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2010, s.477-478.

6.1. G290 Nazîre-i Sultân Selîm

*Ebr olup âhum yagar bârân gibi yaşum benüm
Gerçi kim kavs-ı kuzah şeklin dutar kaşum benüm*

matlalı beş beyitlik gazelde, sevgilisinden ayrı kalıp hasret çeken bir aşığın durumu anlatılır. Devlet güneşi gibi sevgili, âşığını hasret karanlığında koyup gitmiştir. Zayıf bedeni rüzgârların bile boy ölçüşemeyeceği bir hızla uçup gitmektedir. Hasretle içi dışı bir olmuş, birbirinden farkı kalmamıştır.

6.2. G291 Nazîre-i Diğer (Sultan Selîm)

*Vasl ile güldür beni tâ kim döne başum benüm
Yâ belâdan kurtar öldür kurusun yaşum benüm*

matlalı ikinci nazire de beş beyit olup konusu hasrettir. Şair, sevgiliden, vuslatıyla kendini güldürmesini, sevinçten başını döndürmesini ister. Vuslat-fırkat tezaadı üzerine kurulan gazelin son beytinde şair Haremeyn'in yolunda yürümekten / onun sıkıntısından vazgeçmeyeceğini zira Allah'ın kendine dost olduğunu belirtir.

7. **İbn Kemal (Kemalpaşazâde):** Şairin, Yavuz Sultan Selîm için yazdığı bir mersiye bulunmaktadır.

7.1. Tercî'-bend⁵¹

Vasıta beyti,

*Öldi Sultan Selîm hayf u dirîg
Hem kalem aglasun anı hem tîg*

olan 7 bentlik, "Tercî' Fi'l-Mersiye" başlıklı, mersiye türündeki tercî'-bendinin her bendinde 11'er beyit bulunmaktadır.

Tercî'-bendin birinci bendinde; sancak, kılıç, kalem, bayrak, yay, gök, ay, yıldızlar, şafak, sabah ve dünya Sultan Selîm'in vefatına matem tutma vaziyetinde tasvir edilmektedir. Bayrağın yüzü kana boyanmış, yayın beli bükülmüş, ay göğsünü döve döve gömgök eylemiş, yıldızların gözleri yaşlarla dolmuş, şafak feleğin eteğini kana bulamış, dünya kendine geceden kara bir matem elbisesi giyinmiş, her şey cihanın şahı için mateme durmuştur. Savaş meydanında Rüstem, mecliste Cem olan o Sultan Selîm'i acımasız felek öyle

⁵¹ Mustafa İsen, *Dile Duran Ölümler -Klasik Türk Edebiyatında Mersiyeler-*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012, s. 84-90.

yaralamıştır ki kimseler bu yaraya merhem bulamamıştır. Âlemin hüsrevi olan Sultan Selîm, tatlı canını acı içerisinde teslim etmiştir.

İkinci bentte, Sultan Selîm için tutulan mateme dair sahnelerin anlatımına devam edilir. Sultan Selîm, sayısı yüz bini bulan kullarından ve hizmetlilerinden hiçbiri olmaksızın beka âlemine sefer eylemiştir. Ayın yüzü, yeryüzü ehlinin göklere ağan ahlarcının dumanı ile perdelenmiştir. Neşe ve mutluluğun servi'si, Sultan Selîm'in vefatı üzerine ansızın yıkılıvermiştir. İhtiyar feleğin beli bükülmüş; cihanın yüzü, çekilen ahlarcın dumanından kararmıştır. Yeryüzünü gözyaşı kaplamış; figan, nale ve ahlarc göklere yükselmiştir. Yokluk karanlıkları Sultan Selîm'in tahtına ulaşmış ve mülkün güneşi, Allah'ın gölgesi olan Sultan'ın nuru sönmüştür.

Üçüncü bentte, Sultan Selîm'in görkemli divanı ve savaş meydanlarında gösterdiği kahramanlıkların destanına değinilir. O, savaş meydanının Nerimân tabiatlı kahramanıdır. Zaferden zafere koşan Sultan Selîm'in makamında Mısır sultanı ancak bir kul olabilir. Devranın yollarını gözlediği Sultan Selîm'in devletinin baharı nihayete ermiş ve onun devri, tıpkı gülün ömrü gibi çabuk geçmiştir. Dünya külhanını gül bahçesine dönüştüren Sultan Selîm'in yerinin ahirette cennet bahçeleri olması temenni edilir. Adı anıldığında gözlerden yaş yerine ciğer kanı akıttıran Sultan Selîm, cömertlik ülkesinin hanı olarak anılır.

Dördüncü bentte, Sultan Selîm'in dünya işlerinde gösterdiği gayret ele alınır. O, kılıç ve tedbir sahibi bir hükümdardır. Âsaf fikirli Sultan Selîm'in vezire hiç ihtiyacı olmamıştır. Sultan Selîm'in eli kılıç, dili hançer, kolu mızrak ve parmakları da oktur. Gölgesi bütün dünyayı zapt eden Sultan Selîm az zamanda çok işler eylemiştir. Taç ve taht daima Sultan Selîm'den kıvanç duyar. Onun gönlü savaş borusu ve kılıç sesleriyle şenlenir. İhtiyar felek, savaş meydanlarında ve meclis sefalarında onun bir benzerini görmüş değildir. O; meclisin çardağına çıktığında parlak bir güneş, savaş meydanına girdiğinde yiğit bir aslan kesilir. Savaş esnasında kılıç, Sultan Selîm'i anar ve kanlı gözyaşları döker.

Beşinci bentte, Sultan Selîm'in vefatının tabiatıta meydana getirdiği tesirlerin ele alınmasına devam edilir. Vefat haberini alır almaz felek kendini altüst etmiştir. Denizlerin ve karaların şahı olan Sultan Selîm, cihan halkını arkasında gözleri yaşlı vaziyette bırakarak gitmiştir. Onun devrinde tüm

memleket adalet nurlarıyla aydınlanmış; zulüm ve haksızlık karanlıkları dağılıp gitmiştir. Nihayetinde ölümün sert ve yıkıcı rüzgârı, Sultan Selîm'in ömür defterini gül gibi dağıtmıştır. Sultan Selîm'in vefatı üzerine cihan ateşler içerisinde kalmış, gökyüzü dumana boyanmıştır. Toprak matemle yüzünü yırtmakta, su yaş dökmekte, rüzgâr hayran hayran gezmekte ve ateş yanmaktadır. Felek, eline aldığı güneş ve ay taşlarıyla durmadan sinisini dövmektedir.

Altıncı bentte, Sultan Selîm'in vefatı dolayısıyla tüm tabiat unsurları ağlama hâlinde resmedilmektedir. Feleğin gönlü ve gözü, gökte bahar bulutu yanıp ağlamaktadır. Devran, Sultan Selîm'i andığı zaman adeta yağmur olup gözyaşı döker. Denizler, dalgalarla sinelerini döverek acı içerisinde gözyaşı dökerler. Dağlar, her ne kadar taş bağırlı olsalar da, Sultan Selîm'i andıklarında ellerinde olmadan yamaçlarından gözyaşı çeşmeleri akıtarak inleyip dururlar. Nehirler ve çeşmeler de gözyaşı dökmekten kendilerini alamazlar. Gözü olan her şey ağlar. Türk, Rum, Arap, Acem, Türkmen ve Tatar olmak üzere herkes tutulan mateme eşlik eder.

Yedinci bentte, Sultan Selîm'in vefatının meydana getirdiği derin üzüntü ve şaşkınlığın anlatımına devam edilir. Bu bentte redif olarak tercih edilen “hemî” kelimesi de duyulan şaşkınlığı sergilemeye hizmet etmektedir. Bu bentte; devlet bahçesinin gülünün solması, cömertlik ırmağının sularının çekilmesi, şeref burcunun güneşinin tutulması, âlemin canının çekilip gitmesiyle dünyanın cisminin sararıp dağılması, zevk ve sefa kadehinin kahır zehriyle doldurulması üzerinden Sultan Selîm'in vefatı ele alınır. Rum, Şam, Arap ve Acem şahlarını emri altına alan Sultan Selîm'in vefatı üzerine cihan matem karanlıklarına gömülmüş, lale yüzünü ciğer kanıyla yıkamış, menekşe saçlarını yolmuş, ölüm tufanının selleri yeryüzünü kaplamış, bütün memleketlerden ahlâr ve feryatlar yükselmiştir.

Bu mersiyein sonunda; vefat eden Sultan Selîm'in makamının cennet olması, yeni padişahın da devletin payidar olması doğrultusunda açılması adet olan dua bölümü bulunmamaktadır.

8. *Lâmi'î Çelebi: Lâmi'î Çelebi Dîvânı*'nda Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınan 3 kaside tespit edilmiştir.

8.1. *Far.K11*⁵²

*Sâkî beyâr bâde-i gül-reng-i hoş-güvâr
Çün rûz-ı 'ıyd fasl-ı hazânest zer-nigâr*

matlı 40 beyitlik, 'ıydiyye/bayrâmiyye/Ramazâniyye türünde kaleme alınan bu kaside Farsçadır. Kasidenin teşbîb bölümü, sonbahar mevsimine denk gelen bir Ramazan Bayramı'na ait coşku hâlini ve bayram günlerini değerlendirme biçimiyle ilgili önerileri ele almaya tahsis edilmiştir. Oruç günlerinin yasaklarının sona erdiği bu vakitlerde; kararsız tabiatlı fânî dünyada süregelen nihayetsiz kavgaları ve sonsuz üzüntüleri unutmak için rintliği ganimet bilerek işret meclislerine katılmak ve şarap içmek gerekir. Bu vesileyle; sohbet, mutluluk ve sevinç vakti olan bu bayram günlerinde sakiden, gül renkli şarabı (bade) meclise sürmesi talep edilir.

Methiye bölümünde Sultan Selîm'in kudreti, kutlu saltanatı, şöhreti, kılıcının ve gürzünün gücü, heybetli yürüyüşü, cömertliği, fikrinin ışığı öne çıkarılarak övülmektedir. Sultan Selîm'in ağır gürzünün gücünden felek gece gündüz dönerek kaçmaya çalışır. Sultan Selîm'in namı, doğuda ve batıda bütün dillerde anılmaktadır. Zamanın ve dinin şahı, savaşın İsfendiyâr'ı, güçlü Ferîdûn, zamanın fitnelerine set çeken İskender olarak tanıtılan Sultan Selîm'in devrinde ay ve güneş şeref bulmuştur. Onun hükümdarlığının sesi ve sedası güneş gibi doğudan batıya baştan başa dünyayı kaplamıştır. Güneş, Sultan Selîm'in kadehinin parlaklığının yanında âciz; ay da onun elinin cömertliğinden utangaç hâldedir. Sabah, Sultan Selîm'in kılıcının parlaklığından nurla doludur; gece ise onun zülfünün siyahlığından karanlıktır. O; devletin ve dinin gözü ve ışığıdır. Onun fikrinin ışığından binlerce sabah peyda olur.

Lâmi'î Çelebi; cömertlik muhiti olarak tarif ettiği Sultan Selîm'e sunduğu bu kasidesini sedefe, Sultan Selîm'in parlak ve gösterişli adını da bu

⁵² Hamit Bilen Burmaoğlu, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1983, s. 109-110. Bu kaside, Lâmi'î Çelebi'nin *Hüsni ü Dil* mesnevisinde; "Hâzihî Kasîdetün Müstemiletün Bedâyi'i'l-Eş'âr 'Alâ Bedâyi'i'l-Eshâr Mevsûmeten Bi-Levâmî'i'l-Belâgatî Fî-Metâli'i'l-Fesâhate" başlığı altında, 39 beytinin her biri aynı edebî sanatlar çerçevesinde oluşturulmuş vaziyette ve bazı kelime farklılıklarıyla yer almaktadır. Kasidenin bu mesnevideki şekli için bk. Abit Şenel, *Lâmi'î Çelebi Hüsni ü Dil (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Bursa 1998, s. 36-39.

sedefin ortasında vücut bulan büyük bir inci tanesine benzetir. Sultan Selîm'in, lütufkâr eliyle başını taçlandırması için onun ayaklarına bu kıymetli övgü incilerini saçtığını belirtir. Canının gam meclisinde gönül ateşinden baştan ayağa mum gibi yandığını; bu perişan hâliyle, yolunun toprağının tozu olmakla kendini şerefli addettiği Sultan Selîm'in lütufkâr nazarlarına muhtaç olduğunu söyler.

Söz elinin Sultan Selîm'in methine yetişemeyeceğini belirten Lâmi'î, can ve gönül dertleri içerisinde duaya başlar. Sultan Selîm'in yüzünün yaprağının hazan rüzgârından daima uzak olması ve onun gençlik bahçesinde her zaman yemyeşil vaziyette baharın hüküm sürmesi doğrultusunda Allah'a dua ettikten sonra Sultan'ın yılının ve ayının mübarek, bayramının kutlu olması dilekleriyle kasidesini sonlandırır.

Kaside; 1-9. beyitleri teşbîb, 10. beyti girizgâh, 11-30. beyitleri methiye, 31-35. beyitleri fahriye ve 36-40. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 32. beyitte geçmektedir.

8.2. *K12*⁵³

Ey Süleymân-rütbet ü 'Îsî-kadem Yûsuf-likâ

V'ey Nerîmân-heybet ü Hâtem-kerem Cemşîd-râ

matlı 39 beyitlik kasidenin her bir beytinde Lâmi'î Çelebi; ya beytin başında işaret edilen bir edebî sanatın (tecnîs-i tâm, tecnîs-i hatt, tecnîs-i nâkıs, tecnîs-i mükerrer, kalb, cem' u tefrîk, nefy ü isbât, teşbîh, iltifât, îhâm, irsâlü'l-mesel, istikâk, tensîku's-sıfât, hüsnü'l-mahlas ...) ya da yine beytin üzerine yazılan bir nazım türü (muamma) veya anlatım tekniğinin (su'âl ü cevâb) örneğini sunmaktadır. Örneğin matla beytinin hemen üstünde yazılı bulunan "Tarsî" ifadesi doğrultusunda bu beyitte tarsî sanatı örneklendirilmiştir. Kasidenin tüm beyitleri bu düzende inşa edilmiştir.

Bu kasidenin methiye bölümünde Sultan Selîm; yüz güzelliği, eşîğinin saadet ve baht kaynağı olması, adaletinin saltanatı nurlandırması, adaletinin gölgesinde zulmün ve cevrin barınamaması, izzet ve şerefi, eşîğinin eşsiz bir emniyet yuvası olması, devrinde yüreği kanlı kimsenin kalmaması, denizleri ve madenleri utandıracak derecede cömert eli, kılıcıyla yedi iklimi zaptet-

⁵³ a.g.e., s. 111-113.

mesi, bağışının ve ihsanının bolluğu, Osmanlı soyunun iftihar kaynağı olması yönleriyle ele alınır ve övülür. Sultan Selîm'in yüzünün aynasından âlemin daima aydınlanması ve onun kahrının ateşinden düşmanların bağırılarının mum gibi erimesi noktasında dua edilerek kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-37. beyitleri methiye, 38-39. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 37. beyitte geçmektedir.

8.3. *K13*⁵⁴

Ey hâk-i dergehünden gülgün cemâl-i 'âlem

V'ey gerd-i mevkibünden ruhsâr-ı dehr hurrem

matlalı 60 beyitlik kaside, direkt Sultan Selîm övgüsüyle açılmaktadır. Kasidede Sultan Selîm; kılıcı ve hançeriyle düşmanları toprak etmesi, aklı, merhameti, himmeti, hükmü, parlak fikri ve kararları, kadri, yüceliği, şevketi, zaferle ve fetihle şereflendirilmiş olması, izzeti, yaradılışının güzelliği, hayâsı, elinin cömertliği, adaleti, savaşçı gücü, zühdü, haramlardan kaçınması yönleriyle ele alınır ve övülür. Sultan Selîm'in; izzetinin devamı, hilafet tahtında kaim olması; her gününün fetih ve bayram günü, her vaktinin nevrüz vakti olması temennileriyle kaside neticelendirilir.

Kasidede 1-39. beyitler methiye, 40-46. beyitler tegazzül, 47-53. beyitler methiye, 54-60. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 53. beyitte geçmektedir.

9. *Mahremî: Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*'de Mahremî'nin, Yavuz Sultan Selîm için kaleme almış olduğu 3 kaside tespit edilmiştir.

9.1. *K179*⁵⁵

Ey sahn-ı 'izzetünde bir suffice çerh-i a'zam

V'ey bâb-ı rif'atünde bir halka heft târem

matlalı 57 beyitlik kaside doğrudan Sultan Selîm övgüsü ile açılmaktadır. İlk beyitlerde Sultan Selîm'in izzeti, yüceliği, haşmeti, kadri, ezici kuvveti, cömertliği ve güzel yaradılışı mübalağalı bir anlatımla övülür. Onun kadrinin

⁵⁴ a.g.e., s. 113-115.

⁵⁵ Murat A. Karavelioğlu, *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, s. 842-846.

sayfasında âlem ancak bir noktadan ibarettir. Onun pak gönlü, varlık âlemi-
nin sırlarını aşikâr eden “câm-ı cihannümâ” hükmündedir. Onun adalet ve
cömertlik devrinde zulüm ve açgözlülüklerin görülme ihtimali yoktur. Ze-
minin ve feleklerin bütün boşlukları, onun bağış ve ihsanlarıyla dolu vazi-
yettir. Onun cömertliği yeryüzünü öyle süslemiştir ki Hz. Îsâ, dördüncü
kat felekten yere inmeyi gözler olmuştur. Adalet dergâhı onun lütfuyla sağ-
lamlaşmış, zulmün yuvası da onun kahredici gücüyle dağılmıştır. Onun
kahır kaza, hışmı da ansızın yetişen bela hükmündedir. Onun lütfuyla öldü-
rücü zehir ölümsüzlük suyu kesilirken kahırla da ebedî hayat suyu zehre
dönüşür. Onun eli bağışlamaya maden, cömertliğe mahzendir; lütfu cefaya
galip, cevri vefaya meyillidir. O; halkını koruyup gözetin, kerem sahibi, yüce
şanlı, muazzam bir hükümdardır. Dokuz kat felek ve yedi memleket, baştan
başta onun emrine boyun eğmiştir. Onun himmetinin güneşi her zerreyi ik-
bale erdirdir. Hışmının ateşinden sıçrayan bir kıvılcım, düşmanlar için ce-
hennem ateşinden beterdir. İnciler saçan eli, halkın rızkını dağıtmaya me-
mur edilmiştir. Onun fazilet ve iyi ahlakının gölgesinde devrin arızalarının
barınma imkânı yoktur.

Mahremî, kullarını çok seven Sultan Selîm’in, cömertliğiyle kendisini
de mutlu etmesini temenni eder. Mahlasının da işaret ettiği üzere, Sultan
Selîm’in cömertlik dairesine mahrem olmaya layık olduğunu söyler. Kendi-
sini müflis, bigâne ve düşkün olarak tanıtır. Şiire rağbetin olmadığı kendi
zamanında Sultan Selîm methi sayesinde, beğenilmeyi hak eden kutlu bir
manzum ürün ortaya koymuş olduğunu belirtir. Sultan Selîm’in güzelliği ba-
ğına kötü nazarla bakıp dil uzatanların nergis gibi kör ve sûsen gibi dilsiz
olması yönünde dua ederek kasideyi sonlandırır.

Kasidede 1-32. beyitler methiye, 33-41. beyitler tegazzül, 42-45. beyitler
methiye, 46-52. beyitler fahriye, 53-57. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin
mahlası 47. beyitte geçmektedir.

9.2. K242⁵⁶

Bâgbân-ı dest-i kudret yine vakt-i bâmdâd

Kıldı gülzâr-ı safânun kufl-i ebvâbın küşâd

matlalı 53 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde, bahar mevsiminde bahçe-
lerin ve çimenlerin yeşermesi ve güzelleşmesi ele alınmaktadır. Çimenliğin

⁵⁶ Murat A. Karavelioğlu, *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, s. 1060-1063.

reyhanlarıyla her taraf süslenmiş; bağın nehirleri övülmeye değer bir görünüme kavuşmuştur. Sabah vakti esen nesim rüzgârı haberci sıfatıyla tellallığa soyunmuş; çimenliğin yüzeyi kudret mecmuası kesilmiştir. Ağaçlarda meyvelerle donanmış dallar, kıymetli taşlarla (sözlerle/hayallerle) bezenmiş beyitleri andırmaktadır.

Sultan Selîm'in güzel yaradılışı ve huyları övülerek methiye bölümüne geçer. Sultan Selîm'in adaletinin yüzü âleme arz olduğundan beri memleket baştan başa cennet kesilmiştir. O; Hz. Muhammed'in gözünün nuru, Osmanlı soyunun iftiharî, kara ve denizlerin sultanı, kılıç ve kalem sahibi bir hükümdardır. Hz. Âdem devrinden kıyamet gününe kadar Sultan Selîm gibi cömert, eli açık, kerem sahibi, adil bir padişah gelmeyecektir. Onun adalet devrinde Kısra zalimlikle anılacak olsa şaşılmaz; onun cömertliğinin katında Hâtîm-i Tay ancak âciz bir kul olabilir. Onun düşmanlarının ömür atlarının seyrân edeceği ilk meydan ahiret sahası olur. Heybeti, kâfirlerin mülklerine dehşet salar. Sayısız malı ve mülküyle o, kudret ve yücelik sahibi bir şahtır. Kahır, sarsar rüzgârının tesirlerini gösterir. Düşman kalplerinin tarlasına onun kanlı okları ateş salar. Onun adalet ve doğruluğunun âleme verdiği huzur ve rahatlık, göklerin levhasından fesadın ismini kazımış vaziyettedir. Hilafet makamı onda hitama ermiştir. Zatı, her olgunluk ile mükemmel kılınmıştır. Onun inci gibi kıymetli sözleri, faziletlerine apaçık deliller olur. O; şiir hanesinin direği, mana mülkünün fatihidir.

Mahremî, pek fakir ve pek düşkün hâliyle, Sultan Selîm'i methetme ilminde epeyce gayret gösterdiğini söyler. Sözünden ve gözlerinden, Sultan Selîm'in ahlakını övme bahsinde dökmüş olduğu incilerle onun huzurundan kendisine murat kapılarının açılacağına inandığını belirtir. Sultan Selîm'in, cümle kulların lütuf beklentisiyle sığındığı eşğine kendisinin de rahmet temennisiyle hâlini arz etmeye geldiğini ifade eder. Fakirlik ve sefer elemleleriyle son derece güçsüz ve âciz kaldığını belirterek gamlı gönlünün Sultan Selîm tarafından şad edilmesini diler. Düşmanların gönül hanelerinin gamdan harap olmasını niyaz eder.

Sultan Selîm'in, izzet ve saadet makamında payidar olması ve ömür zamanının haşre dek uzaması yolunda Allah'a dua edilerek kaside sonlandırılır. Kasidede 1-9. beyitler teşbîb, 10. beyit girizgâh, 11-41. beyitler methiye, 42-48. beyitler fahriye, 49-53. beyitler dua bölümüne aittir. Mahlas 42. beyitte geçer.

9.3. K247⁵⁷

*Ey cemâlûn levhasına dest-i kudret nakş-bend
V'ey celâlûn devhasiyçün şâh-ı Tûbâ ser-bülend*

matlı 35 beyitlik kaside, Sultan Selîm'e övgü ifadeleri ile başlamaktadır. Sultan Selîm'in yüceliğinin kasrı; güneşin, her gün dört bir taraftan attığı ışın kementleriyle erişemeyeceği yüksekliklerdedir. Ezici gücünün şöreti 'Irâkeyn, Horasan, Semerkand ve Hocend diyarlarına korku salmaya yetmiştir. Düşmanlar ateş denizi gibi coşkun bir hâlde üzerine gelmekte iken Sultan Selîm, yiğitlik ve cesaretiyle semender gibi bu ateş denizine atını sürer. Dağ gibi ordusunun dört bir tarafa çektiği kılıçlar ve yağdırdığı ok ve mızraklar, âlemi baştan başa düşman kanına gark etmeye yeter. Onun şiddetli hücum ve saldırılarının heybetinden düşman şahlarının başına kıyamet kopmuş gibi olur ve hepsinin aklı başından gider. Onun olgun ve yüce aklı ile ortaya koyduğu düşünceler ve aldığı kararlar kavrayış sahipleri tarafından daima takdir edilir. Onun hakkı muhafaza etme ve adaleti sağlama çabası sayesinde herkes insafsızlıklardan emin hâldedir. Ağırbaşlı ve merhametli Sultan Selîm'in lütuf ve ihsanlarıyla tüm cihan halkı mesuttur. Onun, cömertliği ile açtığı ihtiyaç kapısına sığınan hiç kimse bu kapıdan mahrum dönmez.

Mahremî; Sultan Selîm'in yüce dergâhına yüz sürerek ona, onun himmeti gibi yüce ve kıymetli bir kaside sunduğunu söyler. Süzölmüş bal tadında, benzeri görülmemiş güllerle donatılmış bir süs ağacı görünümünde olduğunu söylediği bu kasidesinin değerini şiir ve sihir fenlerinde mahir olan kişilerin anlayacaklarını belirtir. Sözün kemal mertebesinde zengin hayallerle birlikte işlendiği bu kasidesinin zarif padişah (Sultan Selîm) tarafından beğenilmesini arzu ettiğini; gamların kendisine ayak bağı olmaması durumunda mucize niteliğinde söz söyleme meydanına akıl atını sürmede hiç zorlanmayacağını dile getirir. Sultan Selîm için; haşre dek payidar olması ve onun ikbal ve ömür ağacının ecelin sert sarsar rüzgârından hiçbir zarar görmemesi yönünde Allah'a dua ederek kasidesini tamamlar.

Kasidede 1-26. beyitler methiye, 27-33. beyitler fahriye, 34-35. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 27. beyitte geçmektedir.

⁵⁷ Murat A. Karavelioğlu, *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, s. 1075-1077.

10. Mesîhî: *Mesîhî Dîvânı*'nda Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınan 1 kaside tespit edilmiştir.

10.1.K5⁵⁸

Milket-i Rûm içre olup leşker-i fitne revân

Gerd-i mihnetden açamazdı gözün halk-ı cihân

matlı 39 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde, dünya hadiselerinin sertliği ve artan fitne unsurları üzerine tespitler ortaya konmaktadır. Şeriat ve sünnetin hükmü zayıflamış, fazilet ehline rağbet kalmamış ve cehalet giderek artmıştır. Sultan'ın kanunlarının çiğnendiği, fitnenin her sahaya nüfuz ettiği, hadiselerin ateşinin her yeri yakıp kavurduğu, cihan halkının mihnet tozlarından gözünü açamadığı böyle bir devirde Allah, sonsuz kudretiyle Sultan Selîm'i, âlemi fitne ve olayların tesirlerinden kurtarmaya gönderir.

Methiye bölümünde Sultan Selîm; Osmanlı ailesinin yüzünün suyu, karaların ve denizlerin padişahı; güzel yaradılışıyla cihanı cennet bahçelerine döndüren, kılıcı ve mızrağıyla düşmana korku salarak fetih ve zaferlere yol açan, adaletiyle fitneleri ortadan kaldıran şerefli bir hükümdar olarak tanıtılır. Kadri, celali, adaleti, fikri, kudreti ve lütfu övülür. Onun methini virdi-zeban edinmenin gerekliliği vurgulanır. Onun ihsan sofrasının karşısında deryalar ve madenlerin, tüm hasılatını saçtığı; onun bahşış ve bağış elinin karşısında altının mahcup olduğu söylenir. Mesîhî, kaleminin bülbülüyle Sultan Selîm'i övme bahçesinde şarkılar söylemek istediğini, onu övme vesilesiyle şiir ipliğine nice seçkin inciler dizmeyi arzuladığını ortaya koyar. Allah'tan, Sultan Selîm'e, cennet misali sarayında ebedî bir hayat bağışlamasını dileyerek kasideyi sonlandırır.

Kaside; 1-7. beyitleri teşbîb, 8. beyti girizgâh, 9-32. beyitleri methiye, 33-37. beyitleri fahriye, 38-39. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 34. beyitte geçmektedir.

11. Prizrenli Şem'î: *Şem'î Divanı*'nda kasideler arasında yer alan tek Farsça kaside Sultan I. Selîm'in tahta çıkışı münasebetiyle yazılmış bir cülûsiyedir.

⁵⁸ Mine Mengi (haz.), *Mesîhî Dîvânı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2014, s. 27-30.

11.1.Far.K13⁵⁹

*Nev-bahâr âmed cihân şüüd reşk-i Firdevs-i berîn
Bârekallâh ey kemâl-i sun‘-ı Rabbü’l-‘âlemîn*

matlı 47 beyitlik kasidenin 1-20. beyitlerinde bahar tasvirinin yapıldığı nesib kısmı yer alır. Cennetin bile gıpta ettiği bir yer haline gelen dünya bahçesindeki güller, goncalar, nergisler, yeşillik çimenler ve bu bahçede kurulan eğlence meclisi çeşitli benzetmelerle tasvir edilir. 21. beyitte methiyeye girizgâh yapılarak padişah Allah’ın gölgesi ve din göğünün güneşi olarak vasfedilir. Sultan Selîm, Süleyman mülkünün vârisi, denizlerin ve karaların padişahıdır. Güneş, yıldızlar ve gökler onun hükmü altındadır. Her yeri kuşatan otağının gölgesi yeryüzünü kaplamıştır, himmet kuşunu yanında felek çimenliğinin ve inci gibi kıymetli yıldızların bir darı tanesi kadar kıymeti yoktur. Yedi felek onun cömertlik sofrasıdır, güneş akbabası o sofranın kırıntı toplayıcısıdır. İskender gibi ülkeler dolaşan ve Musa gibi saygı gören Sultan Selîm; Hızır gibi ilim sahibi, Hz. Peygamber’in nurdan izine ve Cem’in mührüne malik bir padişaktır. Onun deniz gibi engin fetihleri sebebiyle Fetih Suresi inmiştir. Padişahın emriyle ayın alnına kulluk dağı yakıldığı için ay, zamana hizmet etmektedir. 45. beyitte mahlasını söyleyen şair Sultan Selîm’in cülusu sebebiyle rahat yüzü gördüğünü ifade eder ve son iki beyitte dua ile şiiri bitirir.

12. Revânî: *Revânî Divânı*’nda, Revânî’nin, Yavuz Sultan Selîm için kaleme aldığı 11 kaside tespit edilmiştir.

12.1.K1⁶⁰

*Çekdi seher livâ-yı zer-endûdı âfitâb
Düşdi sitâre leşkeri içine ıztırâb*

matlı 47 beyitlik kasidenin teşbib bölümünde güneşin doğuşu; Rum şahının altın bir kürsüye çıkışı, gece kargasının güneş şahininin önünden kaçıp gitmesi, Rum ejderhâsının ağızından ateşler saçılması, eline güneş kadehini

⁵⁹ Murat A. Karavelioğlu, *Şem‘i Divanı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014, s.110-115.

⁶⁰ Ziya Avcı (haz.), *Revânî Divânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 03.10.2018), s. 58-62.

alan seher vaktinin hararetlenmesi, güneş şişesiyle devir/felek gelininin yüzüne gül suyu saçılması hayalleri üzerinden ele alınır. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in yüce mertebesi, gönlünün zenginliği, hünerleri, izzetli kapısı, savaşta gösterdiği kudret ve mahareti, cihanı fethetmesi, kılıcının gücü, kadri, cömertliği, merhameti, faziletleri ve seçkin sözü övülür. Onun haşre kadar güneş gibi mesut bir hükümdar olarak kalması doğrultusunda Allah'a dua edilerek kaside sonlandırılır.

Kasidede 1-14. beyitler teşbîb, 15. beyit girizgâh, 16-35. beyitler methiye, 36-42. beyitler tegazzül, 43-45. beyitler fahriye ve 46-47. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 42. beyitte geçmektedir.

12.2.K2⁶¹

*Dil kışverini kıldı yine bir nigâr feth
Oldı güneşle sanki bu nîli hisâr feth*

matlalı 27 beyitlik kaside bir fethiye/fethnâme görünümündedir. Kasidenin teşbîb bölümünde Sultan Selîm'in Mısır'ı fethedişini çağrıştıran hayallerin kurulmasına özen gösterilmiş gibidir. Bu bölümde gönül ülkesini bir güzelin fethetmesi, goncaların bahar rüzgârıyla açılıp serpilmeleri, gamlı gönüllerin açılması ve sevgilinin kâkülü gibi konular ele alındıktan sonra Sultan Selîm'in Mısır'ı fethi hatırlatılarak methiyeye geçilir. Methiye bölümünde; Arap diyarlarının (Mekke, Medine, Mısır, Şam) Anadolu (Rûm)'ya dâhil edilmesi; Sultan Selîm'in kahramanlığı, kılıcıyla cihanı zaptetmesi, kılıcıyla okunun eriştiği her yeri fethetmesi, savaş meydanını kanlı başlardan lale bahçesine döndürmesi, zatının yüceliği ve saltanatının yere sığmayıp göklere ağması anlatılır. Zafer ve fethin Sultan Selîm'in kapısında karar etmesinden bahsedilir. 24. beyitte bu kaside, şair tarafından "feth-nâme" şeklinde isimlendirilir. Sultan Selîm'in, kılıcının gücüyle cihana düzen vermesi ve yeni fetihler yapması yönünde Allah'a dua edilerek kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-4. beyitleri nesîb/teşbîb, 5. beyti girizgâh, 6-22. beyitleri methiye, 23-25. beyitleri fahriye, 26-27. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 24. beyitte geçmektedir.

⁶¹ a.g.e., s. 62-65.

12.3 . K3⁶²

*'İyd-ı adhâdur bugün 'uşşâkdur şeydâ-yı 'ıyd
On yaşar mahbûba beñzer gurre-i garrâ-yı 'ıyd*

matlı 23 beyitlik kasidenin girişinde Kurban Bayramı ve onun getirdiği coşku ele alınmaktadır. Her tarafta sohbet meclislerinin tertip edildiği bu bayramda âşıklar, bayram neşesi ve coşkusu içerisinde sevgilinin dudağın-
dan buse talebinde bulunurlar. Bayram şarabının kadehi adeta arşa kandil olmuştur. Padişahın eşiginden bayram yağması umulmaktadır. Kasidenin methiye bölümünde Sultan Selîm'in cömertliği, ihsanı, muzaffer tabiatı, ıktıdarı, savaştaki yiğitliği ve kan dökücülüğü övülür. Cihan halkının daima Sultan Selîm'in hükmüne itaat etmesi temennisiyle kaside neticelenir.

Kasidede 1-6. beyitler teşbîb, 7. beyit girizgâh, 8-18. ve 21-22. beyitler methiye, 19-20. beyitler fahriye ve 23. beyit dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 19. beyitte geçmektedir.

12.4. K16⁶³

*Taht-ı zümürüdüne geçüp nâ-gehân gül
Ezhâr içinde oldı şeh-i kâmrân gül*

matlı 35 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde, gülün çiçekler içinde kâm süren bir çiçek olarak arzıendam ettiği ilkbahar mevsimi anlatılır. Mey-i ergavânların tüketildiği işret meclisleri, işret ehlinin başına yine gün doğması, şarabın elden hiç düşürülmemesi; gülün, ateşler saçan çekiciliği ve güzel görünümüyle adeta Cem'in kadehine dönmesi, goncanın Sultan'a el açıp dualar etmesi ele alınır. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in nesîm rüzgârı kadar latif ve diriltici yaradılışı; Sultan'ın, eşigine varanın başına altın ve gümüşler saçması, cömertliği, şerefli kapısı ele alınır. Revânî; gül bahçesine benzettiği şairlik yaradılışından, Sultan Selîm'i methetmesi sayesinde nice cennet gülleri devşirdiğini ve bu kıymetli şiiriyle şevk ehlini ferahlattığını söyler. Sultan Selîm'in kadrinin dergâhının feleklerden daha yüce olması temennisiyle kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-10. beyitleri teşbîb, 11. beyti girizgâh, 12-22. beyitleri methiye, 23-29. beyitleri tegazzül, 30-33. beyitleri fahriye ve 34-35. beyitleri dua

⁶² a.g.e., s. 65-67.

⁶³ a.g.e., s. 107-110.

bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 30. beyitte geçmektedir.

12.5. K18⁶⁴

*İmtihân eylemese gurre-i 'ıydı şevvâl
Barmagın urmaz idi cebhe-i gerdûna hilâl*

matlı 35 beyitlik kaside, yeni ay (hilal) tasviriyle açılır. Teşbîb bölümünde, bayramı müjdeleyen hilalin görünümüne dayalı hayaller kurulur. Hilalin halka bayramın selamını getirmesinden bahsedilir. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in; kadri, izzeti, cömertliği, talihinin açıklığı, bağışı ve ihsanı, âlemi kılıcıyla fethetmesi, iktidarı, adaleti, kapısının hüner erbabına daima açık oluşu, kemal ehlinin onun ayağına yüz sürmesi ele alınır. Sultan Selîm'in gündüzünün bayram, gecesinin Kadir gecesini olması temennisiyle kaside sonlandırılır.

Kasidede 1-6. beyitler teşbîb, 7. beyit girizgâh, 8-20. ve 28-30. beyitler methiye, 21-27. beyitler tegazzül, 31-33. beyitler fahriye ve 34-35. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 31. beyitte geçmektedir.

12.6. K25⁶⁵

*Sanmañuz câmb-i gerdûnda hilâl oldı 'ayân
Mâh-ı nev çarh okına dikdi külâhını nişân*

matlı 38 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde yeni ayın (hilal) görünümü ile ilgili hayaller ön plandadır. Hilal, bayram güzelinin, kulağına yakıştırdığı altın bir küpe olarak tahayyül edilir. Peri yüzlü güzellerin seyranı ile canlanan ve gönüllerde işret isteği uyandıran bayram manzaraları teşbîb bölümünü süsler. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in; ihsanlarının bolluğu, nimetlerine sınır olmaması, cömertlik güneşi ve kerem madeni oluşu, adaletli yönetimi, fikrinin sağlamlığı, kadri, düşmana korku salan kılıcının gücü, cennet gibi ferahlık veren makamı, kahrının kılıç gibi keskin oluşu ve güzel yaradılışı ele alınır. Revânî, feleğin elinden başının döndüğünü ve kan ağladığını söyler; şiirinin gücüyle Sultan Selîm'in huzurunda saadete erişmeyi

⁶⁴ a.g.e., s. 116-119.

⁶⁵ a.g.e., s. 140-143.

dilediğini belirtir. Tüm cihanın Sultan Selîm'in hükmü altına girmesi temennisiyle kasidesini neticelendirir.

Kaside; 1-8. beyitleri teşbîb, 9. beyti girizgâh, 10-25. beyitleri methiye, 26-32. beyitleri tegazzül, 33-37. beyitleri fahriye ve 38. beyti dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 37. beyitte geçmektedir.

12.7. K26⁶⁶

Evsâf-ı 'ıydı halka yine kılmaga beyân

Olmış dehân-ı çarha bu dem mâh-ı nev zebân

matlı 29 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde, bayramın vasıflarını beyan etmek üzere gökte görüldüğü ifade edilen yeni ay (hilal) ile ilgili benzetmeler öne çıkmaktadır. Bayram hilali; felek papağanının gagası, bayram Ankâ'sı için bir yuva, yedi başlı felek ejderhasının ağzı, padişahın altın nişanlı kılıcı olarak tasvir edilir. Methiye bölümünde, zamanenin kendisiyle gurur duyduğu Sultan Selîm'in; kılıcının kan dökücülüğü, hışmı, kadri, ahdi, devrinde sadece gizli aşk acısı çeken âşıkların inlemesi, emniyet dolu devri, altınlar saçan cömert eli, zafer gelini için kılıcının ayna hükmünde oluşu, latif yaradılışı, devrinde cihan halkının mesut oluşu, bakışının kimya ilmi gibi toprağı altın kılması ele alınır. Revânî, kendisinin fakirlik yüzünden daima figan ettiğini belirterek Sultan Selîm'den, elinden tutmasını ve kendisine nazar kılmasını diler. Şair, Sultan Selîm için, Hızır gibi ebedî hayata erişmesi temennisinde bulunarak kasideyi sonlandırır.

Kasidede 1-6. beyitler teşbîb, 7. beyit girizgâh, 8-27. beyitler methiye, 28-29. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 27. beyitte geçmektedir.

12.8. K27⁶⁷

Yine çemende kılmaga bezm-i bahâr serv

Rindâne bâg içinde kılıpdur karâr serv

matlı 50 beyitlik kasidenin teşbîb bölümü, ilkbahar mevsimine dair tasvir ve hayallere dayanmaktadır. Lale ve servi üzerinden bahar meclislerinin tanıtımı yapılır. Çiçek ordusunun hükümdarı olan servi, bağda rindane bir ta-

⁶⁶ a.g.e., s. 144-146.

⁶⁷ a.g.e., s. 147-151.

vırla meclis tertip etmiştir. Başka bir sahnede servi, gül bahçesi camiinin minaresi olur. Bunların yanında servi; Hızır'a, vakarlı bir sufiye, riyazet ehlinde birine; yeşil elbiseli, boylu boslu, nazlı ve işveli bir güzele, ateşli bir sineden kopan ah dumanına benzetilir. Servi, sevgili tarafından dikildiği için cihanda nam salmıştır. Bülbül ise çimenlikte gül adına hutbe okumakla meşguldür.

Kasidenin methiye bölümünde Sultan Selîm'in kadri, iktidarı, yüce mertebesi, ahdi, lütfu, himmeti, devleti, savaşta sergilediği kudreti, yüce bahtı, ihsanlarının yeşertip olgunlaştırması ele alınır ve övülür. Revânî; şiirini hoş bir gül bahçesine, düzgün endamlı bir güzele benzeterek onun kursesiz (mevzûn) olduğunu ve bu yönüyle de cennet bağını andırdığını söyler. Ölümsüzlük suyu hükmündeki gönül çekici taze şiiri sayesinde her yakanın gül ve servilerle dolacağını belirtir. Sultan Selîm'in devlet günlerinde meclis bahçelerinin güzellerle ve saadetle dolu olması temennisiyle kaside sonlandırılır.

Kaside; 1-16. beyitleri teşbîb, 17-23. beyitleri tegazzül, 24. beyti girizgâh, 25-38. beyitleri methiye, 39-47. beyitleri fahriye, 48-50. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 39. beyitte geçmektedir.

12.9. K30⁶⁸

Nev-bahâr ile cemâl-i bâgdur zîbâ yine

Bir tarâvet dahî kesb itmiş durur dünyâ yine

matlalı 35 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde, ilkbaharın dirilttiği tabiata dair manzaralar öne çıkmaktadır. İlkbahar sayesinde bahçenin yüzü süslenmiş ve dünya tazelenmiştir. İlkbahar bulutu Hz. Musa gibi yed-i beyzâ mucizesi gösterirken gül bahçesinin yüzü de tüm canlılığıyla adeta gökyüzüne dönmüştür. Saba rüzgârından Hz. Îsâ'nın nefesi peyda olurken sahra yeşil bir atlasa bürünmüş vaziyettir. Bülbülün çimenlik sahnesinin gazelhanı olduğu bu ferah ve eğlenceli mevsimde gülşen meclisi nergis gözlü, lale yankılı, gül yüzlü güzellerle dolmuştur.

⁶⁸ a.g.e., s. 159-163.

Methiye bölümünde Sultan Selîm'in lütfu, adaleti, kadri, adil yönetimi, cennet mekânlarını andıran meclisleri, yüce huzuru, düşmana korku salması, boyunun yüceliği övülür. Revânî; inciler saçan bu Sultan Selîm övgüsüyle şiir âlemine süs bezek sunduğunu, kaleminin cihana inciler saçtığını, şairlik yaradılışının bir deniz mesabesinde olduğunu, Sultan Selîm'in övgüsüyle şiir ipliğine eşsiz inciler dizdiğini söyler. Sultan Selîm'in, devlet gülşeninde daima oturmasını dileyerek kasidesini sonlandırır.

Kasidede 1-11. beyitler teşbîb, 12-17. beyitler tegazzül, 18. beyit girizgâh, 19-29. beyitler methiye, 30-33. beyitler fahriye, 34-35. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 33. beyitte geçmektedir.

12.10. K32⁶⁹

*Sepîde-dem yine üstâd-ı kudret-i Bârî
Çemen cerîdesine yazdı hatt-ı zengârı*

matlalı 53 beyitlik kaside, ilkbaharın renkli görünümünün tasviriyle açılmaktadır. Nesîm rüzgârı gül bahçesini nakışlandırmaya başlamış, ağaçlar çiçeklenmiş, çimenlikte işret meclisleri kurulmuştur. Güllerle donanmış meclislerde güzelleri görenler, şaraba tövbe etmiş olmaktan perişan hâldedirler. Nergisler mest, laleler misk kokuludur. Bahçenin yüzeyi çiçeklerle adeta cennete dönmüş, akarsular şarkılar söylemeye başlamıştır.

Kasidenin methiye bölümünde Sultan Selîm; adalet makamı olan eşiği, yüce mertebeli oluşu, inciler saçan cömert eli, kadri, şerefli fikri, dünyayı büyüleyen kılıcının keskinliği, vakarı, izzet baharının çiçeklenmiş fidanı oluşu, himmeti, gönül dünyasının güneşi nurlandıran ışığı oluşu, methinde akılların âciz kalması yönleriyle ele alınır. Revânî; Sultan Selîm övgüsü sayesinde gönül çeken şiir nakışlarının ortaya çıktığını, cihanı aydınlatan güzellere benzeyen sözleriyle Sultan Selîm'in lütufkâr nazarlarını kendi üzerine çekmeye layık olduğunu söyler. Bakir manaları kullanarak süslediği kasidesini bir deste taze güle benzetir. Feleklerin, kullarının hâlinde daima haberdar olan Sultan Selîm'in muradı üzere dönmesi temennisiyle kaside sonlandırılır.

Kasidede 1-18. beyitler teşbîb, 19-26. beyitler tegazzül, 27. beyit girizgâh, 28-40. beyitler methiye, 41-51. beyitler fahriye, 52-53. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 46. beyitte geçmektedir.

⁶⁹ a.g.e., s. 166-171.

12.11. K33⁷⁰

*Bi-hamdî'llâh ve'l-minne ki irüp fazl-ı Rahmânî
Kudûm-i şâh ile oldı müzeyyen taht-ı 'Osmânî*

matlalı 37 beyitlik kasidenin ilk beyitlerinden itibaren Sultan Selîm'in Osmanlı tahtına oturmasından bahsedilmektedir. Felekler mertebesinde bir tahta kurulmuş olan Sultan Selîm'in âlemleri aydınlatan kılıcının gücünden bahsedilir. Sultan Selîm; cihanı karanlıklardan kurtaran, fesat ve fitne Ye'cûc'una demirden bir set çeken kılıcıyla ikinci bir İskender kesilmiştir. Güneş, onun vasıflarını altın kalemlerle her gün yazmaktadır. Sultan Selîm; meclislerinin görkemi, kadri, derya gibi ordusuyla düşmanı kahretmesi, şevketi, devlet Hüma'sı olması, Allah'ın gölgesi sıfatıyla İslam'ı yüceltmesi, Hz. Süleyman'ın mührünü hükmüyle büyülemesi ve adaleti yönleriyle ele alınarak methiye bölümü şekillendirilir.

Revânî'nin şairlik tabiatı, Sultan Selîm'i övme bahsinde sarraf kesilmiştir. Kendisini yetim olarak niteleyen Revânî, Sultan Selîm'in lütuf ve ihsanına sığınır. Sultan Selîm için inciler yağdıran güzel bir methiye kaleme aldığını ve sözlerinin son derece renkli olduğunu söyler. Felekler tahtına yerleşen güneş gibi saltanat tahtına kurulan Sultan Selîm'e, makamının mübarek olmasını Allah'tan diler. Allah'ın, cihan halkını Sultan Selîm'in fermanına boyun eğen kullar eylemesini temenni eder.

Kaside; 1-22. beyitleri methiye, 23-29. beyitleri tegazzül, 30-34. beyitleri fahriye, 35-37. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 32. beyitte geçmektedir.

12.12. G215⁷¹

*Ne 'aceb gerdiş-i 'âlem ne 'aceb devr-i felek
İki üç günde yile vardı otuz yıllık emek*

⁷⁰ a.g.e., s. 171-174.

⁷¹ a.g.e., s. 301. Ali Nihad Tarlan; Revânî'nin, 5 beyitlik bu gazeli Şehzade Selîm'e ithaf ettiğini belirtmektedir. Revânî; Şehzade Selîm'in gazabına uğrayarak emlakinin müsadere olunması üzerine yazdığı bu gazel sayesinde hamisinin yanında eski mevkisini temin etmeyi başarmıştır. Bk. Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI-XVII. Asır Divan Şiiri: Revânî, Hayretî, Haverî, Ahî, Peyamî, Sani*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949, s. 6.

matlalı 5 beyitlik gazelin matla beytinde Revânî; feleğin aksi dönüşünün tesiriyle Sultan Selîm'in sarayından ve meclislerinden uzaklaştırılmasının derin üzüntüsü içerisinde, otuz yıllık emeğinin iki üç günde heba olduğunu belirtir. Bir zamanlar melekler tarafından hizmeti görülürken feleğin bir anda kendisini şeytana esir kıldığını; koyulduğu yolda ansızın atsız yedeksiz hâlde yaya kaldığını söyler. Sultan Selîm'e seslenerek ondan, kendisini ayaklar altında bırakmamasını ister. Yağmurdan korunmak için kepeneğe girme misali kendisinin de keçe giyindiğine hiç ağlamadığını ortaya koyar.

12.13. G252⁷²

*Merhamet ide umaram baña ol şâh-ı kerîm
Yüz sür ayagı tozına benden ey peyk-i nesîm*

matlalı 5 beyitlik gazelde Revânî; Sultan Selîm'in merhametine sığındığını, haberci nesim rüzgârının da bu merhamet beklentisini duyurmak üzere Sultan Selîm'in ayağı toprağına yüz sürmesi gerektiğini, kendi dertli hâinden Sultan Selîm'in haberdar olduğunu bildiğini, kendisinin bir nedim (meclis/sohbet arkadaşı) olarak Sultan Selîm'in meclisine kabul edildiğini ve iltifat gördüğünü dile getirir. Kendisinin şiir alanında sergilediği hünerlerle kazandığı şöhretin, tıpkı Sultan Selîm'in heybet ve şöhreti gibi dünyayı tutmuş olduğunu söyleyerek gazeli sonlandırır.

13. Üsküplü Atâ: *Üsküplü Atâ Divanı*'nda Sultan Selîm için yazılmış bir Türkçe kaside mevcuttur.

13.1. K8⁷³

*Bir subh-dem ki Hüsrev-i hurşîd-i zer-nişân
Zerrîn kalemle safha-yı çarha çeker nişân*

matlalı kaside 37 beyittir. Nesib/Teşbib kısmını oluşturan ilk on yedi beyitten sonra girizgâh (18-21), medhiyye (22-32), fahriyye (33-34) ve dua bölümleri gelir.

⁷² a.g.e., s. 323.

⁷³ Arife Çağlar, *Üsküplü Atâ ve Divançesi (İnceleme-Tenküli Metin-Sözlük)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2013, s.177-180.

Berat ve fermanla ilgili unsurların işlendiği kasidede, şahlar şahının devrinde Atâ gibi nişan da baştan başa altınla donanmıştır. Şahın hükmü, onu işiten herkesin kulağına küpedir. Onun gezindiği yerlerde güneş oklarını attığı bir altın kabak, ışıkları da şahın attığı oklarıdır. Sultan Selîm'in şerefli adı anıldığında nişan kulağını çeker, onun saadet yıldızının güneşi olduğuna her ay ve her gün çıkan yıldızlar birer nişanedir, bu dikbaşlı gökyüzü atı, dizginine boyun eğeli, beğlik diye sırtına aydan nişan yapar. Padişahın yanaklarının hattına benzer hüküm, kaşlarına benzer nişan yoktur. Belinin sırrını beyan etmek hayaldir, o sırdan nişan nasıl bir eser gösterebilir? Âşık senin zulfünü gördüğünde sevdası arttığı için gözü kararır, başı döner; âşıklığına bu kadar nişan yeter. Ey Cemşid kudretli şah! Benim sözüm bir mektup, elifler onun satırları, üstündeki damgalar da nişandır. Şair, kendinden önceki şairlerin de nişan redifli şiirler, nazireler yazarak birbirleriyle çok dava ettiklerini ve böylelikle bir nişan bırakıp gittiklerini söyler. Şiirin sonunda, hünersizlerin bu dünyada adlarının sanlarının silineceğini ama hünner sahiplerinin geride güzel bir iz bırakacağını hatırlatan şair, padişahın da iki cihanda iyilikle anılmasını temenni ederek şiirini tamamlar.

14. Üsküplü İshak Çelebi: *Divan*'da Yavuz adına yazılmış 3'ü Türkçe, 2'si Farsça olmak üzere beş kaside bulunmaktadır.⁷⁴

14.1. K4⁷⁵

*Seher nesîm-i beşâretten irdi cânâ sürûr
Ki şemmesinden irişür iki cihâna sürûr*

matlayla başlayan kaside 38 beyittir. Medhiyye, fahriyye ve dua bölümlerinden oluşan şiirde padişahın ismi 7. beyitte anılır. Şair kırık, sabırsız ve güçsüz gönlünün padişahın sıhhatiyle neşelendiğini söyleyerek şiire başlar. Sadet hüması olan padişahın yuvasını neşelendirdiğini, memleketin cana can katan haberlerini uyanık gönüllü nüktedanlarının ona ulaştırdığını, cülsuyla devrinin neşe bulduğunu dile getirir. Gökyüzünde güneş, mutluluktan

⁷⁴ Türkçe kasideler hakkında Çavuşoğlu-Tanyeri yayınından, Farsça kasideler hakkında Murat Keklik'in doktora tezinden faydalanılmıştır. Murat Keklik, *Üsküplü İshak Çelebi Divan (Metin-Çeviri-Açıklamalar Dizini)*, Kırgızistan Türkiye-Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bişkek 2014, s. 326-333.

⁷⁵ Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, *Üsküplü İshak Çelebi Divanı*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989, s.25-28.

yere göğe sığamayıp dolaşmaktadır. Padişahın cennet bahçesini anmak cana can katar. Sürur, bir haberci olup fethi haberlerini düşmana getirir, Gazi Murad Han'ın türbesine de neşe dolmuştur, fesat peşindeki düşmana gülmek yakışmadığı için, neşe onları ölene kadar güldürmeyecektir. 26. beyitte padişahın huzuruna kabul edilmeyi dileyen şair, bundan sonraki dört beyitte şairliğini över. Redif kelimesi “sürûr” üzerine kurulan şiirde şair, beşaretin ve mutluluğun padişahın kapısında köle olmasını, daima fetih ve zafer müjdeleri almasını; bereket, fetih ve neşenin padişahın atına üzengi, dizgin ve kırbaç olmasını dilediği dua beyitleriyle kasidesini tamamlar.

14.2. K5⁷⁶

*Şâhâ yanunda bulmag ile i 'tibâr tîg
Oldı nizâm-ı mülk-i cihâna medâr tîg*

matlalı kaside 40 beyittir. Medhiyye, fahriyye ve dua bölümlerinden oluşan kasidenin 10. beytinde padişahın adı geçer. “tîg” redifli kasidede kılıç ile hükümdar arasında çeşitli özellikleriyle yakınlık kurulur. Kılıç, hükümdar sayesinde itibar bulmuş, temiz bir cevherden yaratıldığı için padişahın yanına yaklaşabilmiştir. Riyakâr ve hilekâr düşmana Zülfikar gibi görünür. Kızıldeniz’de düşmanın canını alan bir timsahtır. Şehriyar’ın önünde, boynuna kement bağlamış hizmet için bekleyen bir hizmetkâr, Şah’ın elinde bir deste gül içindeki çiğ tanesi gibidir. Alnında padişahın şerefli adı yazıldığı için âlemde şöhret bulmuştur. Kılıç, sultan Selîm’in elini öpmekle iftihar eder. Rüstem ve İsfendiyâr, padişahın kılıcını görseler kılıç kuşanmaktan vazgeçerler. Kılıç, seher vaktinde gümüş kılıfından çıkan bir saadet güneşidir, düşman ülkesini kanlarla sulayarak bir anda lale bahçesine çeviren bir buluttur. Şair 21-23. beyitlerde; Şah’ın kılıcının namını herkese duyurmak için bu redifi seçtiğini, ona bağlılığını göstermek için böylece şiiriyle birlikte bir kılıç göndermiş olduğunu söyler. Şah’a; günahsızlara kılıç çekmemesini, dostlarına lütfuyla muamele etmesini nasihat eder. Dua beyitlerinde, düşmanın kanının kınası ile kılıcının renklenmesini, sayısız büyük gazalarla bayram etmesini, makamının Ayete’l-kürsî olmasını temenni ederek şiirini tamamlar.

⁷⁶ Mehmet Çavuşoğlu-Tanyeri, *a.g.e.*, s.28-32.

14.3. K13⁷⁷

*Mevsim-i gülde yine arz eyledi leşker çemen
Kışver-i rûy-ı zemîni tutdı ser-tâ-ser çemen*

matlalı kaside 35 beyittir. Nesîb, medhiyye, fahriyye ve dua bölümlerinden oluşur. Şair, 1-19. beyitlerde bahar tasviri yaptıktan sonra 20. beyitte girizgâhla medhiyyeye geçer. Cömertlik ve keremin gül bahçesi olan Sultan Selîm'in ihsan bulutundan çimenlikte taze goncalar açar, onun cömertlik bulutu taşı ve kayayı yumuşatıp üstünde çimenler ve çiçekler bitirir. Çimen her sabah padişahın övgüsüyle yumuşak sözlü olmak için şairin nazmını dilinde su gibi ezberlemiştir. Çimenliğin üzerinde görünen, şebnem değildir; dert sahibi şairi gördüğü için çimenlik ağlamaktadır. Şair, 21-24. beyitlerde padişaha hâlini arz eder, ağlamaktan gözlerinin yeryüzünü ıslattığını, bu sebeple görünenin çimenlik değil pas olduğunu, çok zamandan beri ümit sebzesinin yeşermediğini “ağla İshak ağla kim bârân ile artar çemen” sözleriyle anlatır. 35. beyitte çimen, bağ ve bahçelerin güzellik ve kuvvetini artırdıkça Sultan Selîm'in devlet fidanının da yemyeşil olmasını dileyerek şiirini bitirir.

14.4. Far.K2⁷⁸

*Ey be mihr-i zerre-i mihr-et münevver âsumân
Pîş-i kasr-ı rif'at-et ez-hâk kem-ter âsumân*

matlalı 50 beyitlik kaside medhiyye ile başlar. “âsumân” redifli şiirde, gökyüzünün çeşitli unsurları padişahın, tahtının ve askerinin yüceliği ile kıyas edilir. Gökyüzü, padişahın güneşe benzeyen ışığını göğsünde tutar, feleklerden dokuz basamaklı bir merdiven yapsa da onun eşğine varamaz. Şah'ın kapısının halkası olan gökyüzü; padişahın, tüyü talih ve kanadı mutluluk olan doğanının yanında bir güvercin kadar kalır; Şah'ın ayağının toprağına saçmak için mavi kesesini altınlarla doldurmuştur. Kullarının en değersiz Çın fağfurudur. Gökyüzü, padişah için kendini tıpkı gelinler gibi süslemiştir, aydan altın bir gerdanlığa, Ülker yıldızından bir küpeye sahiptir, yeryüzü sakinlerine hileler düşündüğü için kılıktan kılığa girmektedir. Senin övgünü gökyüzü sayfası dışında bir yere sığdıramadım. Gökyüzü, her gece senin atının ayağından çıkan tozu bakışları kuvvetlensin diye yıldızlara sürme yapıyor, fermanını kabul ederek işleri kararlaştırdığın gibi yürütüyor. Zavallı bir

⁷⁷ Mehmet Çavuşoğlu-Tanyeri, *a.g.e.*, s. 56-59.

⁷⁸ Murat Keklik, *a.g.t.*, s.326-330.

zerreden hareketle gökyüzünü tasvir etmek mümkün olmadığı gibi senin sarayının tasvirini yapmak da mümkün değildir. Gökyüzü, akl-ı küll hatibine hutbeni okusun diye zebercedden dokuz basamaklı bir minber yaptı. 40-46. beyitler arasında kederini ve arzularını dile getiren şair, dua beyitleri ile de şiirini bitirir. Zeminin zulmet ülkesinin susuzlarına gökyüzünün zülal çeşmesini akıtmasını, dua eli gökyüzünde oldukça adalet sesinin azalmamasını temenni eder.

14.5. *Far.K3*⁷⁹

Hoş huzûrî dâştım u dîr bûd ez-ma sefer
Ez-kemîngâh-ı belâ nâgâh şod peydâ sefer

matlı 37 beyitlik kasidede methiyye ve dua bölümleri vardır. Şair, ilk on beyitte huzurlu bir hayatı varken yolculuğa çıkması gerektiğini söyler, azıksız ve hazırlıksız çıktığı bu yolculuğun hâllerini anlatır. 11. beyitte girizgâhla methiyyeye geçen şair, Sultan Selîm'in ayağının toprağına bütün insanların yolculuk yapmasının farz olduğunu, Çin fağfuru, Rum kayseri, İskender ve Dârâ'nın, onun kılıcının korkusuyla bu dünyadan geçip gittiklerini belirtir. Şair de onun elini öpme arzusuyla başı dağda, ayağı ovada, yüzü sahrada yolculuk yapmaktadır. Yıldız geceye kadar gitmeseydi gözleri açılmazdı diyen şair "ya tahammül ya sefer" sözünü hatırlatır. Yalnız yolculuk yapmanın keyif vermediğini, Sultan'ın aşkının gamıyla yolda yürüyeceğini, Sultan'ı görmeden sefere çıkmayacağını, nitekim akıllı insanların da yolculuğa çıkmak için bahar mevsimini seçtiklerini ifade eder. 30. beyitte kendine seslenen şair; padişahın adaletli devrinde yolculuğun güzel geçeceğini, emel semtine ulaşacağını, padişahın elini öpmek üzere bir fal tuttuğunu, sonucun hayırlı geldiğini, demek ki yolculuğunun da iyi geçeceğini düşünür. Son iki beyitte gece gündüz doğudan batıya ayın yıldızlarıyla, güneşin de tek başına sefer yapmasını, üzenişinin fetih ve nusret, dizgininin din ve mülk olmasını; yolculuğunun da hep gönlünün dileğince geçmesini dileyerek şiirini tamamlar.

15. *Za'îfî (Rumelili): Rumelili Za'îfî Dîvânı*'nda Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınan 2 tarih kıtası tespit edilmiştir:

15.1. *T2*⁸⁰

İlk beyti,

⁷⁹ Murat Keklik, *a.g.t.*, s.330-333.

⁸⁰ Kâmil Akarsu (haz.), *Rumelili Za'îfî Dîvânı (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011, s. 328.

*Rub‘-ı meskûn şâhı hoş ad eyledi
‘Âlemi emrine müinkad eyledi*

olan 4 beyitlik tarih kıtasında Za‘îfî; denizlerin ve karaların sultanı olan Sultan Selîm’in âleme hükmünü ve hoş namını yaydığını, herkesi emrine tabi kıldığını, adaletiyle her yeri mamur eylediğini, devlet tahtına haşmetle geçerek Edirne tahtını Bağdat’a çevirdiğini, Edirne’de bir kasır/saray inşa ettirerek adını “Heşt Behişt” koyduğunu söyler.

15.2. *Far. T3*⁸¹

İlk beyti,
*Şehenşâh-ı cihân der-rûy-ı gabrâ
Serâyî kerd peydâ hûb u garrâ*

olan 2 beyitlik tarih kıtası Farsçadır. Bu tarih kıtasında; cihan sultanı Yavuz Sultan Selîm’in yeryüzünde hoş ve gösterişli bir saray inşa ettirdiği, yüce kemeri bu sarayın adının “Âftâb” olduğu ortaya konmaktadır.

16. **Zâtî: Zâtî Divânı**’nda Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınan 9 kaside tespit edilmiştir:

16.1. *K15*⁸²

*Gördi yine yüz lutf ile didâr-ı bahârı
Dil bûlbûlünün yansa n’ola Tûr-ı karârı*

matlı 40 beyitlik kaside, baharın tüm renklilikleriyle yaşandığı; tabiatın, gönüllere tövbeleri bozduracak kadar çekici ve renkli bahçeler eşliğinde cennet bahçelerini andıracak bir görünüme büründüğü bir zaman diliminin tanıtımıyla açılır. Nevruzda gerçekleşen gece-gündüz eşitliğinden bahsedilir. Yanaklarını al al eden güllerin âşık bûlbülleri çılgın eyledikleri bahar mevsiminde feryatlarını artıran bûlbüller, kendilerini beğenmiş güllerden haklarını alması için cihanın sultanı olan Sultan Selîm’e başvururlar.

Bu kasidede Sultan Selîm’in azameti, vakarı, güzel yaradılışı ve hilmi övülür. Onun daima gönül Kâbe’sini yapmakla meşgul olduğu, eşliğinin saa-

⁸¹ a.g.e., s. 328.

⁸² Orhan Kurtoglu (haz.), *Zâtî Divânı - Gazeller Dışındaki Şiirler - (İnceleme-Tenkütlü Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 03.10.2018), s. 72-75.

det ve devlete medar olduğu; cömertliğinin, sahili olmayan bir okyanus me-sabesinde olduğu, eşığının toprağının göklerin sırlarını gözlere ayan ettiği, savaştaki kudretinin fetih ve zaferleri getirdiği, düşmanı mağlup etmede sıra dışı bir güce ve yeteneğe sahip bulunduğu, lütuf ve bağışlama noktasında sı-nır tanımadığı belirtilir. Sultan Selîm'in ömür gülüne hazan rüzgârlarının erişmemesi temennisiyle kaside noktalanır.

Bu kasidede 1-14. beyitler teşbîb, 15. beyit girizgâh, 16-37. beyitler methiye, 38-40. beyitler dua bölümüdür. Şairin mahlası 38. beyitte geçmektedir.

16.2. K16⁸³

Gonca-i kalbün açılsun bâga açıl ey nedîm

Bûy-ı gülden gel mu'attar kıl dimâguñ çün nesîm

matlı 41 beyitlik kaside, bahçelerde hoş görünümlü çiçeklerin açıldığı bahar mevsiminin tasviriyle başlar. Amber kokulu sümbüller kâküllerini perişan eylemiştir; gül yüzlü güzeller bahçelere davet edilmektedir. Gönül bağını gamlardan uzak tutmak, gül bahçesinin köşesinde bülbül gibi âşıklığını yaşamaya bağlıdır. Cennet hurilerinin güzelliklerini yansıtan güller, gül bahçesinin dört bir yanına yayılmıştır. Gül bahçesinin köşesinde kadehi elden bırakmayanlar için gamdan yana bir korku yoktur.

Methiye bölümünde Sultan Selîm'in vakarı, cesareti, savaşçı gücü, adaleti, yüce yaradılışı, şefkati ve cömertliği övülmektedir. Bahariyye tarzında yazılan bu kasidede 1-15. beyitler teşbîb, 16. beyit girizgâh, 17-36. beyitler methiye, 37-41. beyitler dua bölümüdür. Şairin mahlası 37. beyitte geçmektedir.

16.3. K17⁸⁴

Îsâ-nedîm pâdşeh-i âsmân-serîr

Gitmişdi mâhî eyleyüben yirine emîr

matlı 43 beyitlik kasidenin girişinde gece ve ay tasvirleri ön plana çıkmaktadır. Garp (Batı) kuyusunda esir olan Yûsuf olarak nitelenen güneşin, yerini ay emîrine bırakması, gökyüzüne yıldızlarla nakışlanmış bir elbise giydirilmesi, parlak ayın kusursuz ve heybetli bir sultan olarak boy göstermesi; gü-

⁸³ a.g.e., s. 75-77.

⁸⁴ a.g.e., s. 77-80.

neşin, zulmet diyarında elinde meşale tutan bir İskender gibi yollara koyulması anlatılır. Ay ve gece tasvirlerinde kullanılan “pâdşeh, serîr, şeh-i Şâm, sultan, dîvân, kevkebe” gibi kelimeler ve hükümdarlık/iktidar ile ilgili hayaller üzerinden Sultan Selîm övgüsüne bir hazırlık yapıldığı dikkat çeker. Teşbîb bölümünün sonlarında; şairin hücreğine giren gönlü uyanık, kâinatın hâllerinden haberdar bir pîr (ihtiyar) zat, ona gönül gamlarından kurtulmak için Sultan Selîm’in makamına yönelmesini tavsiye eder.

Methiye bölümünde Sultan Selîm’in cömertliği, himmeti, kahır, kadri ve tedbiri övülmektedir. Onun âleme saadet nurları saçan bir hükümdar olduğu vurgulanır. Kasidede 1-19. beyitler teşbîb, 20. beyit girizgâh, 21-40. beyitler methiye ve 41-43. beyitler duadır. Şairin mahlası 40. beyitte geçmektedir.

16.4. K18⁸⁵

*Yitişüp Ka'be'ye huccâc kamu sürdi safâ
Mâ'il-i kûy-ı nigâr oldu ser-â-ser zurefâ*

matlı 35 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde büyük ölçüde hac ve Ka'be ile alakalı unsurların öne çıkarıldığı görülmektedir. Sevgiliden ayrı düşmenin getirdiği üzüntü de bu bölümde ele alınmaktadır. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in azameti, cömertliği, kudreti, hilmi, kahır, iktidar kudreti ve hükmünün nüfuzu övülmektedir.

Kaside; 1-11. beyitleri teşbîb, 12. beyti girizgâh, 13-29. beyitleri methiye, 30. beyti fahriye, 31-35. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 30. beyitte geçmektedir.

16.5. K19⁸⁶

*Ol gümüşden kal'a kim olmuşdu mahbûs anda âb
Geldi altın top-ıla feth idi am âftâb*

matlı 49 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde baharın gelişi anlatılır. Bahçeler, laleler, güller, nergisler, bulutlardan boşalan rahmet yağmurları, gösterişli meclislerin kurulması, güllerden mest olan bülbüller, sûsenler, şebnemler, bülbüle okutulan gazel, âşıklık halleri teşbîb bölümünde öne çıkan

⁸⁵ a.g.e., s. 80-82.

⁸⁶ a.g.e., s. 82-85.

motifleri oluşturur. Tegazzül bölümünden sonra Sultan Selim; lütfu, kudreti, izzeti, adaleti, Hakk'ın inayetlerine nail oluşu yönlerinden övülür. Zâtî'nin, yukarıda muhtevalarından bahsedilen dört kasidenin sonlarında olduğu gibi, zillet ve fakirlikten kurtulma noktasında padişahıtan merhamet dilemesi, garipliğini ortaya koyması ve dua etmesi ile kaside sonlandırılır.

Kasidede 1-16. beyitler nesîb/teşbîb, 17-21. beyitler tegazzül, 22-23. beyitler girizgâh, 24-42. beyitler methiye, 43-46. beyitler fahriye ve 47-49. beyitler duadır. Şairin mahlası 43. beyitte geçmektedir.

16.6. K20⁸⁷

*Arşa irişdi kadr ile fark-ı livâ-yı feth
Gümletdi nüh kıbâbını çerhün sadâ-yı feth*

matlalı 43 beyitlik kaside bir fetih sahnesi ile başlar. Fetih sedalarının tesiri, düşmanın oyunlarının bozulması, top ve tüfek ateşleri, Allah'ın lütfunun sayesinde zaferin elde edilmesi, düşmana ceza gününün yaşatılması anlatılır. Redifin (feth) eşliğinde methiye bölümünde Sultan Selim'in; kılıcı ile düşmanı bozguna uğratması, yedi iklimi fethetmesi, kudret ve iktidarı, fetihlerle herkesin gönlünü şad etmesi, zafer ve fethin kendisine Hak tarafından daima bahşedilmesi ele alınır.

Methiyenin sonlarında Zâtî, kendisini fakir olarak tanıtıp padişahın kapısından kendisine kutlu kapı açılmasını diler. Kendisini kulluğa kabul etmesini padişahıtan ister. Nimet kapısını kendisi için de açmasını ondan talep eder.

Kasidede 1-15. beyitler teşbîb, 16. beyit girizgâh, 17-40. beyitler methiye, 41-43. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 37. beyitte geçmektedir.

16.7. K21⁸⁸

*Mâh-ı nevi felekde temâşâ idüp hred
Didi ki çekdi kudret eli âsmâna med*

matlalı 30 beyitlik kaside, yüzü cennetleri kışkandıracak bir güzelin tasviriyle açılır. Eşsiz güzellikte lale yanaklı bir serviyi hatırlatan bu güzel aracılığıyla yeni ayın (hilal) görünümü ve bayram beklentisi teşbîb bölümünde ele alınır. Methiye bölümünde Sultan Selim'in himmeti, cömertliği, fazileti,

⁸⁷ a.g.e., s. 85-88.

⁸⁸ a.g.e., s. 88-89.

heybeti, doğru fikri, başışı övülür. Dua bölümüne yaklaşırken yine Zâtî'nin, padişahın cömertliğinden ümit gülleri devşirmeye çalıştığı görülür. Fakirlik hastalığına Sultan Selîm'in cömertlik şarabından derman arayan şair, gam yüklerinden ve cihanda çektiği dertlerden padişahın cömertlik bağına sığı-nır.

Kasidede 1-9. beyitler teşbîb, 10. beyit girizgâh, 11-28. beyitler methiye, 29-30. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mahlası 25. beyitte geçmektedir.

16.8. K22⁸⁹

*Şevk ile şâhid-i 'idûn kaşı vasfında hilâl
Yazdı mecmû'a-i eflâkde bir tâze hayâl*

matlı 43 beyitlik kasidenin teşbîb bölümünde bayramın gelişi anlatılmak-tadır. Bayramı müjdeleyen hilalin âşıkların boylarını iki büküm ettiği ve âleme bayram haberini verdiği söylenir. Methiye bölümünde Sultan Selîm'in cömertliği, kan dökücü kılıcı, kadri, celali, fazileti, kahredici gücü, fetih ve zaferin hep onunla birlikte oluşu öne çıkarılır. Zâtî; hakir bir toprak olarak nitelediği kendisine himmet etmesini padişahıdan talep eder. Zillet ve fakirlik altında ezildiğini ve padişahın cömertlik güneşine sığındığını söyler.

Kasidede 1-10. beyitler teşbîb, 11. beyit girizgâh, 12-39. beyitler methiye, 40-41. beyitler fahriye, 42-43. beyitler dua bölümüne aittir. Şairin mah-lası 39. beyitte geçmektedir.

16.9. K23⁹⁰

*Deyr-i mu'azzama yine Nakkâş-ı rûzgâr
'İsâ görürse cân vire nakş itdi bir nigâr*

matlı 39 beyitlik kasidede teşbîb bölümü, altın sancaklı güneş şahının gece ordusunu kırıp geçirmesi ve güneşin doğuşu ile alakalı sahneleri içermekte-dir. Methiye kısmında Sultan Selîm'in muzaffer tabiatı, sağlam fikri, ululu-ğu, kadri, heybeti, savaşıma gücü, savaş meydanındaki kan dökücülüğü, va-karı, lütfü övülür. Zillet girdaplarından kurtulmak için Zâtî, padişahın cömertliğine sığınır. Ondan, kendi muradını hasıl etmesini ister. Sultan Se-lîm'in kalbinin daima zevk ve sefa ile dolması temennisi ile kaside sonlan-dırılır.

⁸⁹ a.g.e., s. 90-92.

⁹⁰ a.g.e., s. 92-95.

Kaside; 1-14. beyitleri teşbîb, 15. beyti girizgâh, 16-36. beyitleri met-hiye, 37-39. beyitleri dua bölümü olacak şekilde yapılandırılmıştır. Şairin mahlası 35. beyitte geçmektedir.

Yavuz Sultan Selîm'le İlgili Benzetme/Tavsif Unsurları⁹¹

Şairler, şiirlerin medhiyye / dua kısımlarında Yavuz Sultan Selîm'i farklı yönleriyle tavsif etmişlerdir. Onunla ilgili benzetme ve tavsif unsurlarını; padişahlıkla ilgili unsurlar; Allah, Peygamber ve din büyükleriyle ilgili unsurlar; gökyüzü, yıldızlar ve tabiatla ilgili unsurlar; tarihî-efsanevî kahramanlarla ilgili unsurlar ve hayvanlarla ilgili unsurlar olmak üzere beş ana başlık altında değerlendirebiliriz.

⁹¹ Bu bölümde yedi şairden alınan şiirler benzetme/tavsif unsurlarına örnek bulmak üzere incelenmiş ve örnekler üzerinden genel bir sonuca varılmıştır. Benzetme / tavsif unsurlarının incelendiği eserler ZD, LÇD ve RD gibi kısaltmalarla gösterilmiş; bu kısaltmalardan sonra sırasıyla benzetme/tavsif unsurunu içeren şiirin nazım şeklinin (gazel için **G**, kaside için **K**, tercî'-bend için **TRC**, tarih kıt'ası için **T**, müseddes için **MÜS**) kısaltması, yararlanılan eserde bu şiirin numarası ve bu şiirde benzetme/tavsif unsurunun geçtiği beyit/bent numarası verilmiştir. Benzetme/tavsif unsurlarının yazımında bu unsurların, tespit edildiği eserlerdeki imlaları esas alınmıştır. İçerisinden Yavuz Sultan Selîm'e dair benzetme/tavsif unsurlarının tespit edildiği eserler ve bu eserler için belirlenen kısaltmalar aşağıda gösterilmiştir:

ZD : Orhan Kurtoglu (haz.), *Zâtî Dîvânı - Gazeller Dışındaki Şiirler - (İnceleme-Tenkitli Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 03.10.2018).

RD : Ziya Avcı (haz.), *Revânî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 03.10.2018).

LÇD : Hamit Bilen Burmaoğlu, *Lâmî'î Çelebi Dîvânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1983.

MD : Mine Mengi (haz.), *Mesîhî Dîvânı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2014.

MK : Murat A. Karavelioğlu (haz.), *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.

RZD : Kâmil Akarsu (haz.), *Rumelî Za'îfî Dîvânı (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.

TCD : İsmail E. Erünsal (haz.), *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Dîvân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983.

- a. Padişahlıkla ilgili unsurlar: Yavuz; komutanlığı, taç ve taht sahibi oluşu, adaleti, cömertliği, cengâver ruhu, fazilet ve ilim erbabına kıymet vermesi, doğunun ve batının, denizlerin ve karaların şahı olması, İslam dininin ümmetinin ve milletin hamisi olması, yüce soylu olması, Osmanlı'nın vârisi olması gibi özellikleri başta şah kelimesi olmak üzere şeh, sultan, padişah, şehensâh, hüsrev kelimeleriyle kurulan tamlamalarla dile getirilmiştir. Bu benzetmelerden bazıları şöyledir:

şâh-ı 'Acem (MK, K247/6), şâh-ı 'âdil (RD, K33/4), şâh-ı bende-perver (MK, K179/46), şâh-ı bülend-mertebe (RD, K1/16; RD, K27/25), şâh-ı cihân (MK, K198/11; RD, K18/7; RD, K32/27), şâh-ı dil-âver (ZD, K15/31), şâh-ı dîn (MK, K69/18), şâh-ı diyâr (LÇD, K12/34), şâh-ı hurşîd-eser (RD, K25/10), şâh-ı kâmkâr (RD, K26/29), şâh-ı kâmrân (RD, K26/24), şâh-ı kâm-yâb (RD, K1/47; TCD, MÜS32/17), şâh-ı kemân-ebrû (ZD, K18/5), şâh-ı kerîm (MK, K198/18; RD, G252/1), şâh-ı ma'nevî (ŞB, 5687), şâh-ı mercân (RD, K33/12), şâh-ı nîkû-kâr (TCD, K30/83), şâh-ı nûkte-dân (MK, K247/31), şâh-ı nûkte-şinâs (RD, K32/47), şâh-ı sâhib-ma'dilet (MD, K5/9), şâh-ı selâtîn-i rûzgâr (ZD, K23/16), şâh-ı serîr-i devlet (MK, K179/19), şâh-ı şark u garb (MK, K69/19), şâh-süvâr (RD, G215/4), şehensâh-ı cihân (RZD, T3/1), şeh-i 'âdil (KM, K69/39), şeh-i 'âlî-tebâr (TCD, MÜS32/28), şeh-i Cem-iktidâr (RD, K27/24), şeh-i cihândâr (RD, K32/51), şeh-i devrân (ZD, K15/16), şeh-i felek-mikdâr (TCD, K30/82), şeh-i gerdûn-vakâr (RD, K2/19), şeh-i gîtsitân (MK, K69/22), şeh-i hüner-perver (RD, K32/46), şeh-i kişver-güşâ (ZD, K20/27), şeh-i mâlikü'r-rikâb (RD, K1/15), şeh-i pâkîze-dîn (TCD, MÜS32/21), şeh-i rûy-ı cihân (RD, K16/28), şeh-i sitâre-sipeh (TCD, K30/26), şeh-i tâc-dâr (RD, K2/3), şeh-i velâyet (LÇD, K13/8), şeh-i zemâne (MK, K179/42); pâdişâh-ı 'âdil (RD, K26/29), pâdişâh-ı bahr u ber (MD, K5/10; MK, K242/14; RZD, T2/2), pâdişâh-ı ferruh-fâl (RD, K18/33), pâdişâh-ı heft kişver (MK, K69/22; RD, K3/8), pâdişâh-ı muhterem (TCD, MÜS32/24), pâdişâh-ı nîk-hısâl (RD, K18/29), pâdişâh-ı rub'-ı meskûn (RD, K30/19); pâdişâh-ı Rûm (RD, K3/22), pâdişâh-ı milket-i ihsân (ZD, K17/20), pâdişâh-ı mülk-i devlet (ZD, K16/17), pâdişâh-ı mülk-i 'izzet (ZD, K19/31), pâdişâh-ı âsmân-serîr (ZD, K17/1, 42); sultân-ı 'âliyü's-şân (MK, K179/21), sultân-ı bî-vezîr (ZD, K17/5), sultân-ı cihân (ZD, K15/15), sultân-ı ebu'l-feth (ZD, K15/16), sultân-ı gerdûn-menzilet (MD, K5/9), sultân-ı kamer-taht (RD, K25/9), sultân-ı kazâ-râ (ZD, K18/14), sultân-ı lâ-yezâl (ZD, K21/20), sultân-ı Rûm (MK, K247/6), sultân-ı selâtîn-i zemân (MK, K69/19); Husrev (RD, K18/14, 30), husrev (RD, K27/26, 30; RD, K30/20, 30, 31; LÇD, K12/27, 35), husrev-i Cemşîd-fer (MK, K198/11; MK, K242/14; MK, K247/6),

Husrev-i felek-mikdâr (TCD, K30/26), *husrev-i gâzî-i kâmrân* (RD, K26/8), *husrev-i gîtî-sitân* (MD, K5/10), *husrev-i mülk-i cihân* (RD, K25/32), *husrev-i zamân* (RD, K16/20), *şâhenşâh* (RZD, T2/4), *şâhenşeh-i mu'azzam* (MK, K179/21; MK, K179/43), *şehriyâr* (MK, K198/28; RD, K2/5; RD, K26/23; RD, K27/27), *şehriyâr-ı ekrem* (LÇD, K13/47), *şehr-yâr-ı a'zam* (LÇD, K13/31), *zînet-i tâc u serîr* (MD, K5/9), *sâhib-i tîg* (ZD, K20/17), *safder-i cihân* (LÇD, K13/48), *sâhib-kurân* (MK, K69/23; RD, K2/6), *sâhib-kurân-ı âfâk* (MK, K179/43), *sâlâr u server-i halk* (MK, K179/20), *livâ-yı feth* (ZD, K20/17), *serdâr-ı ser-firâzân* (MK, K179/20), *seyf-hû* (MK, K247/7), *şeh-süvâr* (RD, K16/27; RD, K25/20), *âdil-dil* (LÇD, K12/7), *kân-bahşîş* (TCD, K30/42), *ma'den-'atâ* (ZD, K21/11), *per-tev-i mihr-i kerem* (ZD, K18/13), *sâkî-i şarâb-ı sehâvet* (ZD, K21/15), *âlî-nejâd* (LÇD, K12/36), *asl-ı kâmil* (TCD, K30/102), *hâmî-i dîn* (MK, K69/21), *'avn u giyâs-ı ümmet* (MK, K179/19), *kâtil-i a'dâ-yı şer'* (MK, K69/21), *püşt ü penâh-ı millet* (MK, K179/19), *âb-ı rûy-ı Âl-i 'Osmân* (MD, K5/10), *Âl-i 'Osmânîñ mefharı* (LÇD, K12/36), *iftihâr-ı Âl-i 'Osmân* (MK, K242/13), *vâris-i mülk-i Murâd* (MK, K242/13), *yâdigâr-ı Bâyezîd* (MK, K242/13), *kûh-vakâr* (TCD, K30/42), *kutb-ı vakâr* (ZD, K17/21), *menba'-ı deryâ-yı lutf u cûd* (ZD, K21/11).

- b. Allah, peygamberler ve din büyükleriyle ilgili unsurlar: Yavuz, Cenab-ı Allah'ın yeryüzündeki gölgesidir. Hz. Peygamber'e gönderilen Kur'an'a göre hüküm veren, Hz. Âdem'in neslinin şâhı, Hz. İsa nefesli, Hz. Yûsuf yüzlü, Hz. Süleyman mertebeli, Haydar gönüllü, İshak Peygamber'in neslinden gelen bir padişattır. Onun bu başlık altındaki bazı sıfatları şöyle sıralanabilir:

sâye-i Bârî (ZD, K15/16), *sâye-i eltâf-ı Hudâ* (ZD, K18/13), *sâye-i Hazret-i Hakk* (RD, K18/8), *sâye-i İlâhî* (LÇD, K13/13), *sâye-i Yezdân* (TCD, MÜS32/25), *zıll-ı Hak* (ZD, K20/23; TCD, MÜS32/18), *zıll-ı Hudâ-yı Müste'ân* (MK, K69/20), *zıll-ı Hudâ-yı müte'âl* (RD, K18/8), *zıll-ı İlâh-ı müste'ân* (MD, K5/8), *zıll-ı Yezdânî* (RD, K33/17), *'İsâ-nedîm* (ZD, K17/1, 42), *'İsî-kadem* (LÇD, K12/1), *Haydar-dil* (LÇD, K12/37), *kurretü'l-'ayn-ı Muhammed* (MK, K242/13), *Muhammed-âyet* (LÇD, K12/37), *serdâr-ı nesl-i İshâk* (MK, K179/43), *ser-hayl-i nesl-i Âdem* (MK, K179/20), *Süleymân-rütbet* (LÇD, K12/1), *Yûsuf-likâ* (LÇD, K12/1).

- c. Gökyüzü, yıldızlar ve tabiatla ilgili unsurlar: Ay ve güneşle ilgili yapılan benzetmeler bu grubun başında yer alır. Daha sonra gökyüzü, felekler, yıldızlar, denizler, nehirler ve bitkiler çeşitli özellikleriyle padişahın benzetilene olur. Bu benzetmelerden bazıları şöyledir:

mâh-ı burc-ı lutf (ZD, K23/33), *mâh-ı burc-ı saltanat* (ZD, K16/17; ZD, K19/24; MK, K198/11), *mâh-ı Zuhal-serîr* (ZD, K23/16), *mâh-i âsâr-ı resm-i mülhidân* (MK, K69/21), *meh-i âfâk-ı celâl* (ZD, K22/13), *meh-i burc-ı 'azamet* (ZD, K18/13), *meh-i burc-ı sa'âdet* (ZD, K22/18), *meh-i gerdûn-harîm* (ZD, K16/16), *meh-i hurşîd-hisâl* (ZD, K22/12), *meh-i nâ-mihribân* (RD, K16/24), *meh-râyet* (TCD, K30/41), *meh-rikâb* (ZD, K19/34), *meh-şitâb* (ZD, K19/25), *mihr-i Nâhid-nedîm* (ZD, K22/12), *mihr-i Zuhal-serîr* (ZD, K17/21), *mihr-i Zuhal-vakâr* (ZD, K23/17), *mihr-i Zühre-îşret* (ZD, K19/25), *sipîhr-i sa'âdet* (RD, K32/37), *sipîhr-i saltanat* (RD, K33/4), *şems-i gerdûn-ı hüddâ* (MK, K69/20), *horşîd-i çerh-i ma'delet* (MK, K198/11), *hurşîd* (ZD, K20/19), *hurşîd-i müstenîr* (ZD, K17/9), *âfitâb-âsâr* (TCD, K30/41), *âfitâb-ı bürc-i devlet* (MK, K69/19), *âfitâb-ı evc-i 'izzet* (ZD, K16/17), *âfitâb-ı evc-i kerem* (ZD, K23/33) *Mirrîh-haşem* (ZD, K19/25), *Mirrîh-i berk-tîg* (ZD, K23/17), *Mirrîh-i bî-amân* (ZD, K17/8), *felek-cenâb* (RD, K1/16), *felek-rif'at* (ZD, K19/30), *felek-şitâb* (ZD, K17/21), *eflâk-iktidâr* (ZD, K23/15), *kevkeb-i bürc-i se'âdet* (MK, K69/20), *sitâre-mevkib* (RD, K1/16), *Keyvân-te'ennî* (ZD, K19/25), *Müşterî-rây* (ZD, K19/25; ZD, K22/12), *Nâhid-i mâh-sür'at* (ZD, K23/17), *'Utârid-fitnat* (ZD, K19/25; ZD, K22/12), *Zuhal-kasr* (ZD, K22/12), *zübde-i te'sîr-i encüm* (ZD, K19/24), *şâh-ı Müşterî-dîdâr* (TCD, K30/29), *bahr-ı cûd* (LÇD, K12/34), *bahr-ı muhît-yed* (ZD, K21/11), *deryâ-nevâl* (TCD, K30/42), *deryâ-yı cûd-ı mün'im* (ZD, K23/32) *gül-i gülzâr-ı devlet* (RD, K33/34), *saltanat gülzârının serv-i çemen-ârâsı* (RD, K30/35), *serv-i bâg-ı saltanat* (RD, K30/21), *serv-i saltanat* (RD, K16/29).

- d. Tarihî-efsanevî kahramanlarla ilgili unsurlar: Yavuz Sultan Selîm korkusuzluğu, yiğitliği, cömertliği ile başta İran hükümdarları olmak üzere çeşitli tarihî-efsanevî kahramanlara benzetilir. Bu benzetmelerden bazıları şöyledir:

Behrâm-ı berk-haçer (ZD, K23/16), *Bercîs-i tîr-fitnat* (ZD, K17/21; ZD, K23/17), *Cemşîd-i sâni* (MK, K179/42), *Cemşîd-râ* (LÇD, K12/1), *Dârâ-yı sâhibü't-Tûr* (MK, K179/42), *dâver-i Dârâ-yı zamân* (RD, K25/32), *Hâtem* (LÇD, K13/49), *Keyhusrev-i 'âdil* (MK, K242/11), *Keyhusrev-i 'âlî-nijâd* (MK, K242/14), *Keyhusrev-i mufahham* (MK, K179/42), *Keyhusrev-i mükerrerem* (MK, K179/19), *İskender-i sâni* (RD, K33/7), *İskender-i zamân* (RD, K26/19), *Sikender-'ahd* (TCD, K30/94), *Sikender-âyet* (TCD, K30/41), *şâh-ı Sikender-der* (LÇD, K12/7), *Hâtem-kerem* (LÇD, K12/1), *Nerîmân-heybet* (LÇD, K12/1), *(zühd ü vera'da) Edhem* (LÇD, K13/49), *Zü'l-karneyn* (MK, K69/23).

- e. Hayvanlarla ilgili unsurlar: Yavuz Sultan Selîm; makamının yüceliği ile Hüma, savaş meydanında cesaretin timsali bir kaplan; heybetli, korkusuz bir aslan, adaletin ankâsıdır. Bu benzetmelerden bazıları şöyledir:

bebr-i kûhsâr-ı şecâ'at (ZD, K16/20), *bebr-i ma'reke* (ZD, K20/17), *âşiyânı fezâ-yı saltanat [olan] hüma* (ZD, K16/23), *devlet hüması* (RD, K33/15), *bîşe-i heybetde bir esed* (ZD, K21/14), *gülsitân-ı saltanatda bülbül* (ZD, K16/41), *hüma-sâyê* (ZD, K22/36), *ma'delet Kâf'ında 'ankâ* (ZD, K16/23), *peleng-i vegâ* (ZD, K20/17), *semender* (MK, K247/8), *şâhbâz* (MD, K5/7), *şâh-bâz-ı kebk ü tezerv-i fezâ-yı kuds* (ZD, K17/26), *şîr-i bî-misl ü mehib* (ZD, K16/20), *şîr-i Hudâ* (ZD, K20/17).

Sonuç

Yavuz Sultan Selîm; Trabzon'daki şehzadelik döneminden başlayarak 1520'ye kadar devam eden hükümdarlığı boyunca, teşvik ve ihsanlarıyla sürekli canlı tutmaya gayret ettiği edebî muhitinin çatısı altında bir araya gelen şâir ve âlimleri himaye ederek Klasik Türk şiirinin inkişafına da önemli katkılarda bulunmuştur.

Bu çalışmada; Yavuz Sultan Selim'in şehzadelik ve padişahlık yıllarında çevresinde teşekkül eden edebî muhitin içerisinde bulunan ve eser veren şairlerden, Yavuz Sultan Selîm'e şiir ithaf eden 16 şairin kaleme aldığı toplam 68 manzume tespit edilmiştir. Bu 68 şiir; 37'si Türkçe kaside, 7'si Farsça kaside, 5'i Türkçe kıta, 8'i Farsça kıta, 7'si Türkçe gazel, 1'i Türkçe müseddes, 1'i Türkçe terci'-bend, 1'i Türkçe terkîb-bend ve 1'i Türkçe nazım olmak üzere zengin sayılabilecek bir nazım çeşitliliği arz etmektedir. Bu şiirleri kaleme alan 16 şair arasında Revânî, 14 şiirle birinci, Celîlî 11 şiirle ikinci, Zâtî 9 şiirle üçüncü ve Basîrî de 8 şiirle dördüncü sırada yer almaktadır. Manzumelerden 44 tanesi kaside, 13 tanesi kıta (tarih kıtası) ve 7 tanesi de gazel nazım şekliyle yazılmıştır. 68 manzumenin 15'i Farsça, kalanı Türkçe kaleme alınmıştır. Bu azımsanmayacak sayıdaki Farsça şiirlerin yazılmasında, Yavuz Sultan Selîm'in daha ziyade Farsça şiir yazmasının payını göz ardı etmemek gerekir.

Yavuz Sultan Selîm için kaleme alınan kasideler içerisinde nazım türü bakımından 'ıdyiyye, bayramiyye, cûlusiyye, kudûmiyye, bahâriyye, nevrûziyye ve fethiyye örnekleri yer almaktadır. Bu kasidelerde Sultan

Selîm; kutlu saltanatı, kudreti, şöhreti, şevketi, heybeti, güzel yaradılışı, adaleti, haşmeti, azameti, hilmi, vakarı, emniyet kaynağı eşiği, izzeti, kılıcının ve gürzünün gücü, kahrediciliği, hışmı, celali, yiğitliği, hükmü, muzaffer tabiatı, iktidarı, merhameti, himmeti, cömertliği, faziletleri, doğruluğu, yüceliği, gönlünün zenginliği, talihinin açıklığı ve görkemli meclisleri bakımından övülmektedir.

Yavuz Sultan Selîm için yazılan şiirler arasında, yapıları noktasında dikkat çekici şair tasarrufları sergileyen ürünler de yer almaktadır. Tâcizâde Ca'fer Çelebi'nin, Sultan Selîm'i övme bahsinde kasidenin iç bölümlenişini (nesîb/teşbîb-tegazzül-methiye-fahriye-dua) takip ederek oluşturduğu, bahâriyye türündeki 29 bentlik müseddesi (MÜS32) bu ürünlerden biridir. Gazâlî'nin 41 beyitlik methiyesinin (K69) 17 beyitlik teşbîb bölümü, lügaz tarzında ve bir nesneyi (tuğra) buldurma niyeti çerçevesinde yapılandırılmış ve bu lügazın cevabı da girizgâh beytinde (18. beyit) verilmiştir. Lâmi'î Çelebi'ye ait 39 beyitlik methiyede (K12) ise; her bir beytin, beytin başında işaret edilen bir edebî sanat (tecnîs, kalb, cem' u tefrîk, îhâm, iştikâk, hüsnü'l-mahlas ...), nazım türü (muamma) veya anlatım tekniğinin (su'âl ü cevâb) örneğini sunacak şekilde inşa edildiği ve bu yolla Sultan Selîm'in övüldüğü görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, Kâmil (haz.), *Rumelili Za'îfî Dîvânı (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara 2011.
- ARGUNŞAH, Mustafa (haz.), *Şükrî-i Bitlisî Selîm-nâme*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1997.
- AVŞAR, Ziya (haz.), *Revânî Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim tarihi: 03.10.2018).
- BİLGİN, Abdüsselam, *Adâ'î-yi Şîrâzî ve Selîm-nâmesi (İnceleme-Metin-Çeviri)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı'nın Tenkidli Metni)*, Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1983.
- ÇAĞLAR, Arife, *Üsküplü Atâ ve Divançesi (İnceleme-Tenkidli Metin-Sözlük)*, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon 2013.

- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed-Mehmet Ali Tanyeri, *Üsküplü İshak Çelebi Divanı*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989.
- ÇELTİK, Halil, *Ahmed-i Rıdvan Divanı*, Bizim Büro Basın Yayın Dağıtım, Ankara 2011.
- DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- DURSUN, Mesut, *Nihânî Divanı*, Gazi üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, YL Tezi, Ankara 1990.
- EMECEN, Feridun M., *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları-I*, İSAM Yayınları, İstanbul 2014.
- EREN, Kutlukhan, *Basirî ve Divanının Tenkidli Metni*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999.
- ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi, With A Critical Edition of His Divân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1983.
- İPEKTEN, Halûk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1996.
- İSEN, Mustafa, *Dile Duran Ölüm -Klasik Türk Edebiyatında Mersiyeler-*, Kapı Yayınları, İstanbul 2012.
- KARAVELİOĞLU, Murat A., *Şem'i Divanı*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2014.
- _____, *Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2015.
- KARTAL, Ahmet, "Yavuz Sultan Selim Dönemi Edebiyatı", *Arayışlar, İnsan ve Bilim Araştırmaları*, Yıl:4, S:7-8, 2002, s.105-152.
- _____, *Basirî ve Türkçe Şiirleri*, Akçağ Yayınları, Ankara 2006.
- KAZAN NAS, Şevkiye, *Celilî Divanı*, Fakülte Kitabevi, İsparta 2011.
- KEKLİK, Murat, *Üsküplü İshak Çelebi Divanı (Metin-Çeviri-Açıklamalar Dizini)*, Kırgızistan Türkiye-Manas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Bışkek 2014.
- KURTOĞLU, Orhan (haz.), *Zâtî Dîvân - Gazeller Dışındaki Şiirler - (İnceleme-Tenkitli Metin)*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 2017, e-kitap: http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/56164_zati-divanipdf.pdf?0 (Erişim tarihi: 03.10.2018).
- MENGİ, Mine (haz.), *Mesîhî Dîvânı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2014.

- ŞENEL, Abit, *Lâmi'î Çelebi Hüsn ü Dil (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı, Bursa 1998.
- TARLAN, Ali Nihad (çev.), *Yavuz Sultan Selim Divanı*, Ahmet Halit Kitabevi, İstanbul 1946.
- _____, *Şiir Mecmualarında XVI-XVII. Asır Divan Şiiri: Revanî, Hayretî, Haverî, Ahî, Peyamî, Sanî*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1949.
- UĞUR, Ahmet, "Selimnâme", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 36, İstanbul 2009, s.440-441.
- ÜNVER, Niyazi, *Gelibolulu Sürûrî ve Divanı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara 2010.
- YAKŞI, Ayhan, *Nihânî, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı'nın Tenkitli Metni*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1993.
- YAVUZ, Kemal, "Nihânî'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kaside ve Çözümü", *İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c.28, İstanbul 1998, s. 547-583.

"THE POEMS PRESENTED TO SELIM I IN THE DIVANS OF THE FIRST HALF OF THE SIXTEENTH CENTURY"

Abstract

Selim I was the ninth Ottoman Sultan reigning from 1512 until 1520. During the term when he was a prince and a sultan, Selim I paved the way for the education of many venerable intellectuals, artisans and poets in his vicinity. He was always in contact with his tutors and poets and wanted to have them present as "musahip"s during his expeditions. In this article the poets having given divan (anthology of verse) to the classical Turkish poetry during Selim I's reign have been searched thoroughly and the poets having a divan have been determined. From the divans on hand and from Mecmû'a-i Kasâ'id-i Türkiyye the poets whose poems were dedicated to Selim I and the poetries of these poets have been ascertained. Distinct works in the style of Selimnâme and masnavis which were written in the name of Selim I have not been added to this workout. The content of the poems belonging to 16 poets who made works in the name of Selim I at the end of the 15th century until the first quarter of the 16th century have been worked through. The analogies regarding the sultan in these poems have been worked up under another heading. We tried to determine how the sultanate of Selim I, his poesy and his other characteristics reflected on the classical Turkish poetry.

Keywords

Selim I, classical Turkish literature, divan, ode, analogy.